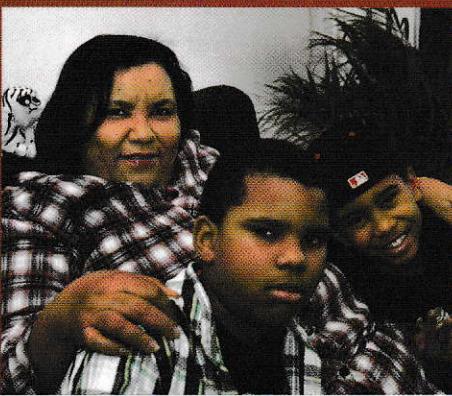

de wijk
de straat
de voordeur

Opbouwwerk Charlois gaat verder

De wijk, de straat, de voordeur

Opbouwwerk Charlois gaat *verder*

Hester Stafleu

Opbouwwerk Charlois

Inhoud

Woord Vooraf	6
Inleiding	9
Niet bang zijn voor mensen die anders zijn	11
Ik wil altijd met anderen samen zijn	15
Iedereen kent mij hier als tante Jacqueline	21
Met los zand kun je niet bouwen	25
Maak de wereld even mooi als je huis	29
Wat hebben we het hier goed, wat een weelde	35
Kunst bij de slager en de groenteboer	41
Als kinderen iets fout doen, spreek ze aan	47
Je werkt op het niveau van de straat, het blok, de portiek	53
Opbouwwerk is de wekker in ons leven	59
Samenleven op Zuid	65
Kaart met de wijken van Charlois	67

Woord Vooraf

In mijn jonge jaren - wij schrijven 1972 - schreef ik een toen veel besproken, en ook wel tegenspraak oproepend proefschrift, getiteld: Vorming van welzijnsbeleid. Daarin wordt de opkomst en de achtergronden beschreven van het opbouwwerk, ook wel samenlevingsopbouw genoemd. Dit werk kreeg een enorme impuls uit de Verenigde Staten, waar het 'community organization' werd genoemd. De voorvechters van het opbouwwerk in Nederland, waaronder talloze hoge ambtenaren, brachten vele werkbezoeken aan Amerika en rapporteerden daarover. Het opbouwwerk werd in de loop van de tijd opgenomen in het werkpakket van het in 1952 nieuw opgerichte Ministerie van Maatschappelijk Werk. De minister was - uniek in die tijd - een vrouw: Dr. Marga Klompé (Katholieke Volkspartij), een gepromoveerde chemicus.

Met veel enthousiasme, macht en (een beetje) geld kreeg het opbouwwerk de wind in de zeilen. Hoge ambtenaren van dit departement waren als het ware aangestoken door het virus dat zij op hun

studiereizen in Amerika hadden opgelopen. Toch zou het onjuist zijn om het opbouwwerk alleen maar - hoe belangrijk ook - als een importproduct te zien. Al vóór de Tweede Wereldoorlog waren belangrijke aanzetten te vinden, die in verband kunnen worden gebracht met wat wij nu opbouwwerk noemen. Dat waren allerlei sociale en culturele activiteiten in volksbuurten, maar ook op het platteland. Ik noem hier bijvoorbeeld de activiteiten van Ons Huis in Rotterdam en die van Opbouw Drenthe in de gelijknamige provincie.

Mijn belangrijkste bezwaar tegen het in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw snel uitbreidende en landelijk dekkende opbouwwerk was, dat het in veel gevallen van bovenaf werd opgelegd, zonder dat de bevolking erom had gevraagd. In die tijd overigens niet zo verwonderlijk, omdat onze maatschappij paternalistischer was, de overheid de samenleving maakbaar achtte, en de goede bedoeilingen, die er voluit waren, onomstreden.

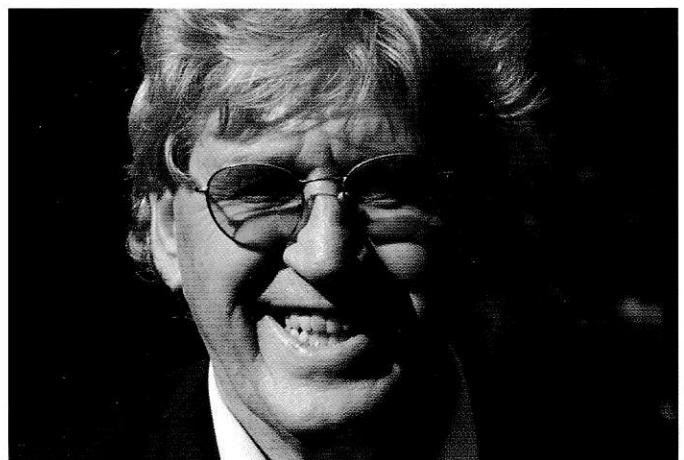
Het is hier niet de plaats om de ontwikkelingen sindsdien te beschrijven. Maar vastgesteld kan worden dat het opbouwwerk veel van zijn pretenties achter zich heeft gelaten. Het is veel nuchterner, bescheidener en realistischer geworden. Dichter bij en met de mensen. En juist daarom is het belangrijker geworden, zo moet ik erkennen. Dat blijkt uit de verhalen die in dit boekje zijn verzameld. Met de bewonderenswaardige wil van mensen die iets willen betekenen voor hun buurt (-genoten) als uitgangspunt, zien we in hun verhalen terug hoe het mogelijk is allerlei initiatieven van de grond te tillen die in al hun bescheidenheid een belangrijke bijdrage leveren aan de kwaliteit van het bestaan, van de wijk, van de buurt.

Daarmee wordt het samenleven leefbaarder, en worden de creativiteit en de verantwoordelijkheid van mensen gestimuleerd. Voor zichzelf, en voor de gemeenschap waarin hun dagelijks leven zich voor een groot deel afspeelt. In die sfeer kan het opbouwwerk, kunnen opbouwworkers de hel-

pende hand bieden. Want het valt niet mee om in onze overgeorganiseerde maatschappij een weg te vinden naar instanties, voorzieningen en financiën, die een stempel drukken op het leven in buurt en wijk. Opbouwworkers vervullen hierin een belangrijke schakelfunctie. Veel van hun inspanningen lopen - om allerlei redenen - op niets uit; vele blijken onmisbaar te zijn om het sociale kapitaal dat mensen met zich dragen om te zetten in leefbaarder verhoudingen tussen mensen. Dit mooie boekje getuigt hiervan. En daarom is het goed dat die ervaringen met een groter publiek worden gedeeld.

En tegen opbouwworkers zou ik willen zeggen: als het, zoals zo vaak het geval is, tegenzit, bedenk dan dat President Obama begonnen is als opbouwworker!

Bram Peper (Burgemeester van Rotterdam 1982-1998)

Inleiding

Opbouwwerk in Charlois vermag heel veel, maar zet zich slecht op de kaart. Dat zit besloten in het vak. ‘Jouw bewoners moeten schitteren, niet jij.’ Wat kun je daaraan doen? Begin december ontstond het idee een mooi boek te maken. Een boek, waarin die bewoners aan het woord komen over wat hen zelf bezig houdt en wat opbouwwerk voor hen betekent. In het opbouwwerktteam werd dit enthousiast ontvangen. Het idee leefde al jaren, maar het kwam er nooit van.

We hebben er voor gekozen om mensen waarmee het opbouwwerk werkt, aan het woord te laten. Dat zijn niet allemaal mensen waarover je in de Charloise pers leest. Zij komen aan het woord over zichzelf, over wat hen beweegt in hun wijk en over opbouwwerk. Annemieke Smit, voorzitter van de World Dialogue Foundation, leidde of misschien liever, faciliteerde een dialoog met hen. In twee uur ontstond een band tussen mensen uit Charlois die elkaar niet kenden. Zij spraken over wat zij aan opbouwwerk hebben en dat leverde een aardig palet op. Het gaf meteen een beeld van de veelzijdigheid van opbouwwerk. De waarde van netwerken en van het leggen van verbindingen kwam duidelijk naar voren.

Schrijfster van de verhalen is Hester Stafleu. Zij is gespecialiseerd in (reis)verhalen van mensen uit allerlei culturen. Voor dit boek bezocht zij negen bewoners van Charlois en maakte prachtige portretten. Het verslag van haar reis door de verschillende wijken eindigt bij de opbouwwerker van de Tarwewijk en van Carnisse, Elie Riupassa.

Harry Broekman, die als adviseur veel over opbouwwerk schreef, laat zijn licht schijnen over het opbouwwerk in Charlois. Zijn ‘handboek opbouwwerk’ is een standaardwerk dat door iedere opbouwwerker wordt gebruikt. Harry Broekman is voor ieder die werkzaam is op dit gebied, te raadplegen op www.opbouwwerkadviseur.nl

Bram Peper schreef het woord vooraf. Hij was burgemeester van Rotterdam en promoveerde in 1972 op een proefschrift over opbouwwerk: *Vorming van Welzijnsbeleid*. Zijn boek werd kritisch ontvangen door opbouwwerkers in het land, die zich toen meer als professionele actievoerders zagen dan als vormers van welzijnsbeleid.

De foto’s zijn gemaakt door Boet Lijnis Huffenreuter. Sara Klaverdijk ontwierp het boek. Tot slot willen we de financiers van het boek bedanken. Zij stelden ons in staat dit fraaie en toegankelijke boek te realiseren.

Namens het team van opbouwwerkers Charlois,

Paul Steinmann en Rieks Westrik

Clasien Kramer-Oonk, Pendrecht

'Niet bang zijn voor mensen die anders zijn'

'Het was 1955 en ik was net getrouwde. Ik had een opleiding tot vroedvrouw gevuld en stond op het punt in Pendrecht een eigen praktijk te beginnen. Wat ik nog nodig had, was een eigen bankrekening. Ik fietste door de regen naar de stad, ging naar het postkantoor in Charlois en daar zeiden ze: "wij kunnen u niet helpen; wij moeten de handtekening van uw man hebben". Briesend stapte ik weer op de fiets. Ik zei tegen mijn man dat ik zijn handtekening nodig had. "Als je zo tekeer gaat", zei mijn man, "teken ik niet". Ook goed, zei ik, dan krijg je ook geen machtiging. Ik heb zijn handtekening nagemaakt, ben door de regen teruggefiets en ik kreeg een rekening op mijn naam. Dankzij de valse handtekening.'

Clasien vertelt dit verhaal wel eens aan buitenlandse vrouwen aan wie ze conversatielessen geeft. Die denken vaak dat in Nederland alles pico bello in orde is met de vrouwemancipatie. Maar dat is nog niet zo lang! Tot 1956 waren Nederlandse vrouwen voor de wet *handelingsonbekwaam*. Tot dat jaar konden getrouwde vrouwen geen geld van de bank halen. Als ze iets wilden kopen, moesten ze geld aan hun man vragen.

Clasien, nu 81 jaar, is van jongs af strijdbaar. Haar vader was socialist in hart en nieren. Hij vond dat iedereen, jongen of meisje, dezelfde kans moest krijgen. Hij stimuleerde haar om na de lagere school door te leren en een vak te kiezen. Dat was in die tijd voor meisjes heel ongebruikelijk. Ze ging als enige van haar klas door naar de mulo en werd lokettiste bij de Spoorwegen. Terwijl ze nog nooit in een trein had gezeten! In Eefde, het

dorp waar ze vandaan komt, rijden geen treinen.

Nadat ze met de NS een conflict kreeg om een halve cent (!), besloot ze alsnog een medische opleiding te volgen. Dat wilde ze al eerder, maar daarvoor was ze te jong. Ze wilde vroedvrouw worden en ging daarvoor studeren in Rotterdam, ver van huis. Daarna trok ze als invalster het land door, een leerzame periode: ze werd geroutineerd verloskundige én ze leerde veel mensen kennen. 'Mensen in het noorden denken vaak dat ze heel anders zijn dan mensen in het westen', zegt ze, 'maar in de praktijk valt dat reuze mee. Mensen lijken meer op elkaar dan ze zelf denken.'

Eenmaal getrouwde begon ze in Pendrecht een eigen praktijk. 'Het spreekuur deed ik aan huis, in onze slaapkamer. Om ruimte te maken voor de onderzoekstafel werden tijdens het spreekuur de bedden onder elkaar geschoven. De overloop had ik ingericht als wachtruimte.'

Clasien had het erg naar haar zin, maar vroedvrouw zijn is een zwaar beroep: je bent dag en nacht aan het werk. Daar komt bij, dat het gezin inmiddels was uitgebreid met vier pleegkinderen. Een wat rustiger baan zou welkom zijn.

In 1969 kwam het moment, dat Clasien werd gevraagd voor het maatschappelijk werk in Pendrecht. 'Eerst wilde ik niet. Ik dacht dat ik een soort inspectrice moest worden. Maar ze zochten een sociaal werkster. Dat was ik ook, want ik had inmiddels een opleiding op de Sociale Academie gevolgd. Thuis zeiden de oudste kinderen: "Waarom doe je het niet, je kunt altijd nog terug". Ik stelde

Semiha Gürbüz, Heijplaat

'Ik wil altijd met anderen samen zijn'

Het ziet er een beetje verloren uit op de galerij waar Semiha woont met haar man Sener. De buren boven, onder en naast haar zijn verhuisd, en ook de huizen tegenover zien er erg onbewoond uit. Heijplaat, het eiland tussen de havenbedrijven, loopt leeg. 'Dat heeft te maken met de plannen om de huizen te slopen en er andere woningen voor in de plaats te zetten', zegt opbouwwerker Mary Smit. 'Alleen: er komt tot nog toe niets van terecht. Al vier jaar praten ze erover; intussen zijn er al veel mensen weggetrokken. Soms trekken er antikrakers in, om de woningen een bewoond uiterlijk te geven.'

Heijplaat is een dorp dat in 1918 speciaal is gebouwd voor de werknemers van de Rotterdamsche Droogdok Maatschappij (RDM). De bewoners waren trots op hun werk en op hun dorp. Zo ook Sener, die als Turkse gastarbeider hier terecht kwam en even 'RDM' was als zijn Nederlandse collega's. Het was hun dorp; iedereen kende elkaar en zorgde voor elkaar. De 'bazen' in de grotere huizen hielden de boel in de gaten.

Maar RDM ging failliet. Heijplaat werd een gewone woonwijk. Een deel van de ex-werknemers trok weg en nieuwe bewoners, afgekomen op de goedkope huurhuizen, kennen hun buren amper.

Dit alles lijkt Semiha niet echt te deren. Stralend ontvangt ze ons. We krijgen slofjes aangereikt en ze loodst ons door de ijskoude hal (het vriest buiten) naar de door een gaskachel verwarmde woonkamer. Al gauw staan er Turkse glaasjes thee, koffie en zelfgebakken chocoladecake op tafel. Aan de

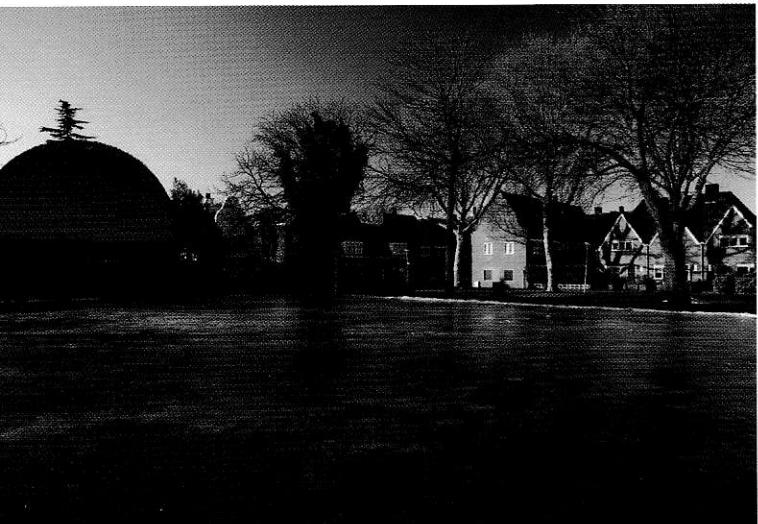
muur prijkt een groot portret van Atatürk, de eerste president van Turkije. 'Iedereen zou hem moeten vereren', zegt Semiha, 'hij zorgde ervoor dat Turkije het Westerse alfabet kreeg. Hij bracht ons vrijheid en vooruitgang. Dankzij Atatürk hebben we een eigen land, een eigen taal en vrouwenrechten!'

Semiha is geboren in Vezirköprü, een kleine plaats aan de Zwarte Zee in het Aziatische deel van Turkije. Ze heeft er gewoond tot 1973. 'Je had er vier scholen en elf moskeeën', vertelt Semiha, 'maar toch was alles vrij. De moskee was er niet op uit om van alles te verbieden.' Ze laat een zwart-witfoto zien van haar familie vroeger. De vrouwen staan er trots op, met hun prachtige donkere haar en mooie kleding. Geen van hen draagt een sluier, hoogstens als versiering een mooi geweven doek die ze los om hun hoofd dragen. 'Iedereen las toen boeken, ook romans. Maar dat is niet meer. Alles is achteruit gegaan. De vrouwen dragen hoofddoeken en haast niemand leest meer boeken. De moskee is veel strenger geworden. Ze willen alles waar Atatürk voor stond uitwissen en mensen dom en onderdanig houden.' Semiha's ogen fonkelen van strijdlust: voor haar is vrijheid, en vooral de vrijheid van vrouwen, vanzelfsprekend.

Na de basisschool ging Semiha thuis aan de slag, op het land van de familie. 'We hadden een boomgaard met veel fruitbomen. Mijn vader was paardenhandelaar; als we naar het landje gingen, namen we altijd de paarden mee. Oma was ook vaak in de boomgaard, vruchten plukken; ze maakte heerlijke appelstroop. Oma was naaister, net zoals

mijn tante en mijn latere man, die zelfs mijn trouwjurk en zijn eigen trouwpak heeft gemaakt.'

Semiha trouwde op 22-jarige leeftijd met haar buurjongen die tien jaar ouder was. Ze kende hem amper. Hij werkte al acht jaar in Nederland als kleermaker. Haar oom vroeg of zij met hem wilde trouwen en met hem mee wilde gaan naar Nederland. Semiha vond het wel spannend, zei 'ja', en ze

verloofden zich. Maar, denk erom, had Sener gezegd, geen tranen! Als je heimwee krijgt geef je de ring maar terug, dan gaat het huwelijk niet door. 'Ik zal niet huilen', beloofde Semiha, en daar heeft ze zich altijd aan gehouden.

Het was wel even schrikken toen ze aankwam in Feijenoord, waar haar man een eenkamerwoning had. 'De tafel was te groot voor de keuken, je kon er zelf amper meer bij'. Semiha laat zien hoe ze zich schrijlings door de keuken moest wringen. 'Als je naar de zolder wilde, moest je over een grote, steile trap. Bij ons had alleen de moskee een steile trap! Ik dacht steeds dat ik in de moskee was.'

Om een groter huis te vinden zei Sener zijn kleermakersberoep vaarwel. Hij ging werken bij RDM en het gezin kreeg een huis op Heijplaat. Twee kinderen hadden ze inmiddels en toen ze later een iets groter huis kregen, kwam de derde. Allemaal dochters; Semiha is gek op hen. De meiden wonen vlakbij. Twee werken er in het onderwijs en vertellen haar dagelijks over de problemen van leerlingen op school. Heel erg vindt Semiha dat, de problemen met kinderen. 'Het is heel belangrijk om daar samen met de ouders iets aan te doen. Zij zijn de toekomst!' Sener is inmiddels met pensioen, doet de boodschappen en legt af en toe een biljartje in het buurthuis. Hij heeft 40 jaar bij RDM gewerkt.

Semiha ging aan de slag bij een tassenfabriek en een paar jaar later bij een fabriek van Verkade: van eieren en meel beslag maken voor de Verkade cake. 'Ik ging samen met mijn man vragen of ik er kon werken. Ik kon meteen beginnen. Daar had ik helemaal niet op gerekend, ik had geen lunchbroodjes, niets bij me!' Toen de kinderen wat groter werden, ging ze schoonmaken bij bedrijven, eerst na schooltijd, later ook overdag. Tot ze last kreeg van haar armen, ze heeft een tennisarm, en zich helemaal kon gaan wijden aan het vrijwilligerswerk.

Met smaak vertelt Semiha over haar eerste vrijwilligerswerk, de oudercommissie. 'Ik bracht de kinderen naar school. Iemand hield een papier voor mijn neus en vroeg of ik het wilde tekenen. Ik kon nog geen Nederlands lezen, maar ik zette mijn handtekening. Toen bleek dat ik in de oudercommissie zat! Ik bakte Turkse koekjes voor de school en toen vroegen ze mij om overblijfmoeder te worden. Eerst was dat vrijwillig, maar later moesten de ouders overblijfgeld betalen.'

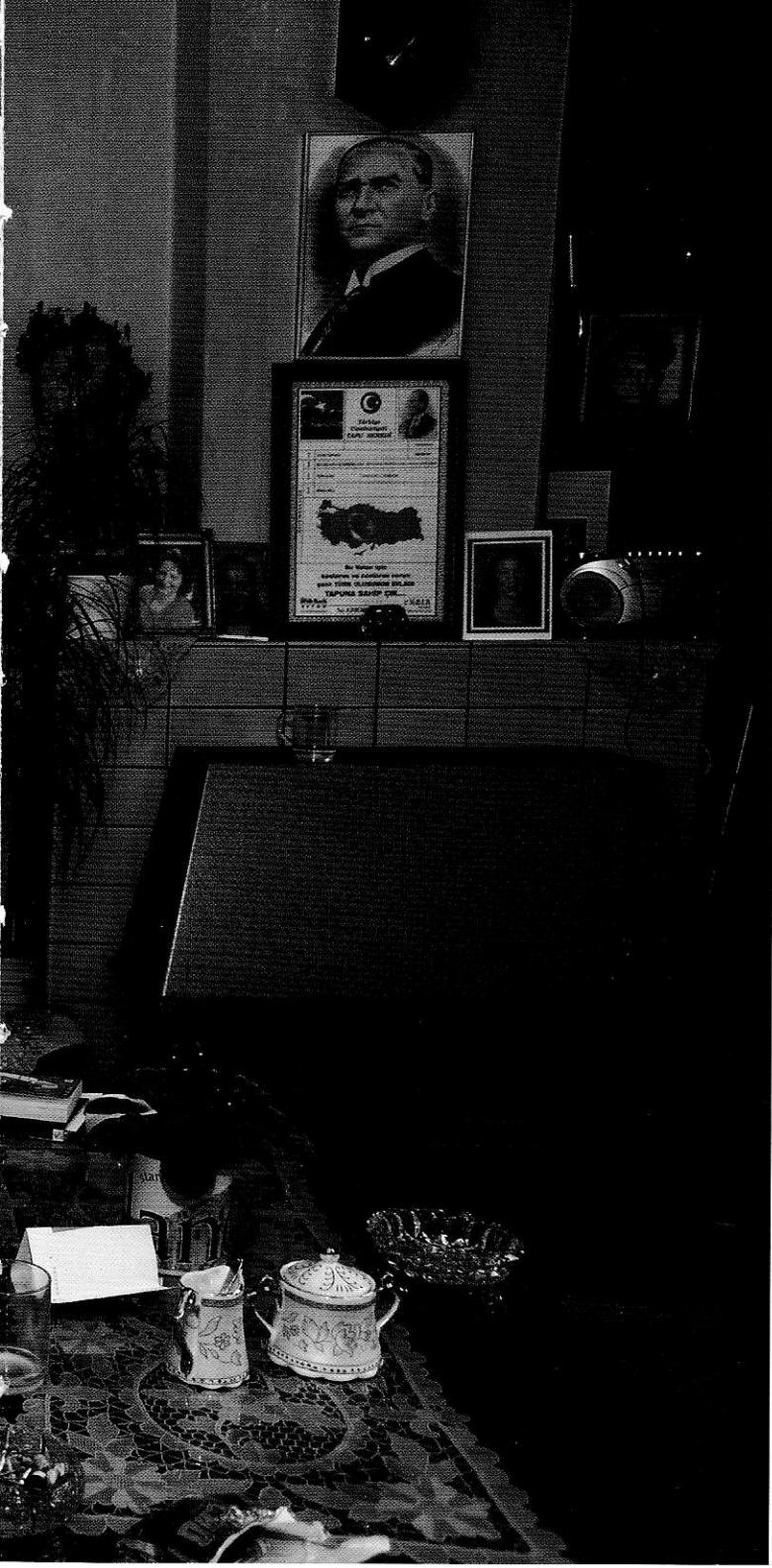
De mensen in de wijk zijn haar lust en haar leven. 'Ik wil altijd met anderen samen zijn', zegt Semiha, terwijl ze haar stevige armen wijd uitstrekt. 'Iedere woensdagochtend gaan we naar het buurthuis, koffiedrinken en kletsen. Vroeger kwamen er veel meer vrouwen en kookten we samen. Ik bel mijn Turkse vriendinnen wel eens om hen uit te nodigen, maar dan zeggen ze: we hebben het te druk, we moeten op onze kleinkinderen passen.' Semiha laat zich niet ontmoedigen en vertelt enthousiast over het Suikerfeest waar wel 150 vrouwen op afkwamen. Nu Heijplaat leegloopt en het

wijkcentrum is gesloten, is het moeilijker om grote feesten te organiseren. Ook het samen koken staat op een laag pitje.

Aan verhuizen denkt ze niet. Ze weet dat er verhalen zijn over overlast van Antilliaanen, maar zelf heeft ze er geen last van. Ze groet iedereen. Ondanks de leegstand voelt ze zich veilig. Mui-zen en ratten die afkomen op leegstaande huizen bestrijdt ze met rattengif: ze mag dan niet bang zijn voor mensen, maar wel voor muizen! Ze lacht erom. 'Ik wil hier niet weg', zegt ze beslist.

Toch staat Semiha voor een dilemma. Haar dochter Suzan is bijna afgestudeerd aan de Hogeschool Rotterdam en wil in Turkije gaan wonen om daar lerares Engels te worden. Ze heeft er al eens een half jaar stage gelopen en sinds die tijd is het gaan kriebelen. Ook Sener is graag in Turkije, hij gaat er soms wel een half jaar heen. Semiha gaat dan mee, maar na een paar weken begint ze haar dochters te missen. Maar wat als ook haar tweede dochter in Turkije gaat wonen? Haar derde wil beslist hier blijven, zij heeft een koophuis en een goede baan. Semiha is er nog niet uit. Voorlopig blijft ze pendelen. En de wijk – nee, daar wil ze niet uit.

Jacqueline Balsemhof, Carnisse

'Iedereen kent mij hier als tante Jacqueline'

Het is een zoete inval, bij Jacqueline Balsemhof. Je komt haar woning aan de 3e Carnissestraat binnen door aan de brievenbus te klepperen, de bel doet het niet. Maar je kunt ook even wachten tot ze uit eigen beweging de deur opendoet. Ze is er aan gewend dat haar dochters, kleinkinderen, neefjes, nichtjes en buurtbewoners af en aan lopen. De tegels op de stoep beelden handen en voeten van kinderen uit. De straat telt wel meer van dergelijke tegels, maar hier is het wel erg op zijn plaats. De eerste de beste zomer dat ze hier woonde, spreidde ze een groot kleed uit op de stoep en nodigde ze de buurtkinderen uit om er spelletjes te doen. Inmiddels organiseert Jacqueline al tientallen jaren van alles voor de buurtkinderen. 'Iedereen kent mij hier als tante Jacqueline', vertelt ze trots.

Eenmaal binnen passeer je eerst de keuken, waar aan je meteen ziet dat hier vaak en uitgebreid wordt gekookt. Jacqueline houdt van feestjes waarvoor ze vél lekkere dingen klaarmaakt. In de kamer plof je neer in een stoel of op de bank en voel je je thuis. Op de achtergrond een Surinaams radioprogramma met religieuze liederen. Jacqueline, geboren in Suriname, is gelovig Nederlands Hervormd. 'Zo ben ik geboren en dat blijf ik tot mijn dood', zegt ze.

Jacqueline kwam ruim veertig jaar geleden naar Nederland, haar toenmalige man achterna die dacht dat hier betere toekomstperspectieven waren. Voor Jacqueline was de emigratie een grote stap. 'Ik was secretaresse bij het Ministerie van Financiën', vertelt ze – ze liet dus een goede baan achter. Ook de twee jongste kinderen moest ze achter

laten. Vond ze dat niet heel erg? Ze doet er nuchter over: 'De kleintjes woonden bij mijn moeder en werden er danig verwend. Later kwamen ze ook hier, met mijn schoonmoeder. Ik had een verschrikkelijke man, maar een schat van een schoonmoeder! Ik hield meer van die vrouw dan van mijn eigen moeder. Mijn moeder was van Indiaanse afkomst; haar moeder overleed vlak na de bevalling. Ze is door anderen opgevoed en heeft geen knuffelige opvoeding gehad, ze was afstandelijk. Dat werkte door naar mij; ik kan me niet herinneren ooit één knuffel van haar te hebben gehad. Die kreeg ik later van mijn schoonmoeder, zij behandelde mij als haar eigen kind. Mijn kinderen en mijn kleinkinderen heb ik met extra veel knuffels opgevoed!' Hoewel ze van haar man meer geweld dan liefde kreeg, van hem scheideerde en zelfs een tijdje moest onderduiken, is Jacqueline niet haatdragend. 'Kun je nagaan, ik zorg nu voor hem! Hij heeft een tia gehad, is nu half verlamd, en ik ga vaak naar hem toe in het verzorgingstehuis. Ik veroordeel hem niet, dat laat ik aan de Heer over.' Jacqueline heeft een groot hart.

Eenmaal in Nederland had Jacqueline meteen werk. 'Ik kwam vandaag aan en de volgende dag had ik via uitzendbureau Content een baan bij een assurantiekantoor. Daar ben ik tot mijn pensioen blijven werken. Wij Surinamers houden van werken, en er moesten centjes op tafel komen om de kinderen hier te laten komen. Ik had een goede baas. Toen mijn jongste dochter moest genezen van een operatie, mocht ik drie maanden thuiswerken.

Dat was op den duur geen doen. Toen heb ik mijn moeder laten komen om mijn dochter te verzorgen, zodat ik weer naar kantoor kon. Eerst trok mijn moeder bij mij in, maar later vond ze een eigen stekkie in Schiebroek.'

Na haar scheiding, alweer meer dan dertig jaar geleden, kocht Jacqueline een huis in Carnisse dat groot genoeg was voor haar en haar vier kinderen. Later kreeg ze nog een kind: de zoon van haar jong overleden zuster. Hij wordt binnenkort dertig en dat gaan ze samen vieren in Suriname.

'Mijn zwager, die aannemer is, heeft voor mij een jaar of tien geleden in Paramaribo een huis gebouwd. Meestal als ik daar ben, ben ik met dat huis bezig. Ik heb het zelf een beetje geverfd. Nu mijn "zoontje" dertig wordt, ga ik zijn verjaardag voorbereiden. Niet echt een groot feest, maar onder elkaar gezellig eten en drinken.'

Jacqueline heeft meer te doen in Suriname. 'Ik heb twee bussen en een tent gehuurd voor een groot feest. Dat organiseer ik voor aidsweeskinderen die niet bij hun familie wonen omdat die bang zijn om

besmet te worden.' Jacqueline steunt het weeshuis vanuit Nederland. Het eerste weeshuis, dat ze samen met een seniorengroep sponsorde, viel af toen ze na een bezoek de zaak niet vertrouwde. 'Hier ga ik geen kopercent aan geven', besloot ze resoluut. Maar het aidsweeshuis heeft haar hart gestolen. 'Het huis is erg klein, je kunt er geen groot feest vieren. Daarom heb ik een tent gehuurd. Ik heb alles al gekocht: soep, eten, snoep, fruit. Ik heb al een grote doos vooruitgestuurd. Al mijn zussen helpen mee!'

Ze zullen Jacqueline missen in Carnisse, de zes weken dat ze in Suriname is. Als je hoort wat ze hier allemaal doet, begint het je te duizelen. Elke week verzorgt ze een spreekuur bij de BOC, de bewonersorganisatie Carnisse, waar bewoners terecht kunnen voor al hun praktische vragen en hulp krijgen bij het invullen van onbegrijpelijke formulieren.

Ze is lid van een Surinaamse toneelvereniging; daar schittert ze op de planken. Ze speelt mee met

het Rotterdamse Wijktheater, dat situaties uit de wijk uitbeeldt. Alles passeert de revue: het leven van vrouwen uit de verschillende culturen, hoe je met kinderen omgaat, met geweld op straat, met je relatie. Jongeren worden bereikt met Heartbeat, ouderen met een seniorenrevue. De spelers maken de tekst zelf, gaandeweg ontstaat er een theaterstuk waarin de toeschouwers van alle culturen zichzelf herkennen. De voorstelling reist langs de Rotterdamse wijken, het zelfgebouwde decor reist mee, en Jacqueline ook!

Of dat nog niet genoeg is, is ze de trotse voorzitter van de Stichting Whatever, een Surinaamse jongengroep die zelfs genomineerd is voor een prijs en daarmee 750 euro won. 'We doen van alles: theatervoorstellingen, muziek maken, en als klapper een jaarlijkse missverkiezing in het Zuidpleintheater. Jongeren van alle Surinaamse rassen (Creolen, Hindoestanen, Javanen, Marrons, Indianen) doen mee.' En Jacqueline? Die naait de uitbundige kleurrijke kleding die kenmerkend is voor elke groep.

Said Mouhcine, Tarwewijk

'Met los zand kun je niet bouwen'

We praten in Said's huis in de Tarwewijk. Een Marokkaanse ingerichte woning met rondom grote banken, waar je met familie en vrienden kunt praten en eten. Said heeft net zijn jongste dochter, vier jaar is ze, van school gehaald. Tijdens dit gesprek haalt ze alles uit de kast om de aandacht van haar vader te krijgen: praten, op zijn schoot zitten, vleien, kiekeboe spelen, en als niets lijkt te helpen, huilen. Said moet er om lachen. Aan zijn gezicht zie je: hij is gek op kinderen. Hij heeft al verteld dat hij zich zorgen maakt over de ontwikkelingen in de Tarwewijk. Kinderen moeten er een toekomst hebben, vindt hij, en dat bereik je niet met alleen geld. Dat is alleen maar een pijnstilller. Een goede toekomst vraagt inzet van de bewoners.

Voordat we hierover doorpraten, vraag ik Said eerst iets te vertellen over zijn komst van Marokko naar Nederland.

'Mijn vader heeft het mij, mijn broers en mijn jongere zusjes, mogelijk gemaakt om naar de middelbare school te gaan', vertelt Said. 'Hij woonde en werkte al in het buitenland en zorgde ervoor dat we met mijn moeder en een oom naar een stad met een middelbare school konden verhuizen. Ik koos voor het vwo. Toen ik daar klaar was, had ik drie mogelijkheden. Je kunt naar de universiteit, maar daar zit in Marokko geen toekomst in: er zijn heel weinig banen voor mensen met een academische opleiding. Of je kunt een beroepsopleiding kiezen. Dat wilde ik heel graag, ik wilde piloot worden. Maar daar heb je contacten voor nodig, een kruigen, en die had ik niet. Ik heb het wel geprobeerd, maar het is me niet gelukt.'

Bleef over mogelijkheid drie: naar Nederland gaan. Daar werkte mijn vader. In het kader van de gezinsvereniging reisde ik met mijn moeder naar Maassluis, waar mijn vader woonde.'

Het was nog kantje boord of Said een verblijfsvergunning zou krijgen. 'Eigenlijk moet je voor gezinsherening jonger dan achttien zijn. Ik had een jaar uitstel, maar op de dag dat mijn visum afliep, deed ik in Marokko mijn vwo-examen. Maar het is gelukt. De Nederlandse overheid vond een examen wel een geldige reden om later te komen.'

Na aankomst in Nederland ging Said studeren in Delft, aan de Technische Universiteit. 'Op het vwo had ik exacte vakken gehad en wiskunde is mijn passie', vertelt Said. 'Ik had twee obstakels. Ik sprak geen Nederlands en ik wist weinig van programmeren. Ik kreeg een crash cursus Nederlands volgens de "Delftse methode": binnen zes maanden leer je de taal. Van het programmeren wist ik nog steeds niets, maar ik slaagde voor het toelatings-examen. Ik voelde mij gelukkig niet alleen. Tegelijk met mij kwamen er meer Marokkaanse studenten, er was net een "studentengolf" in Nederland aangekomen. En ik ging naar de moskee, daar leerde ik nog meer mensen kennen. Maar na een paar maanden vond ik het toch moeilijk het studietempo vast te houden; dat kwam ook doordat ik zo weinig afwist van het werken met de computer. Ik zakte een beetje in. Ik wilde werken. Ik deed wel vakantiebaantjes om mijn studie te betalen, maar ik wilde iets betekenen.'

'Naast mijn studie volgde ik in Amsterdam een lerarenopleiding voor onderwijs in de Arabische taal en cultuur. Daarna deed ik de pabo, want dan gold mijn diploma ook voor het basisonderwijs. Toen kon ik les gaan geven. Ik heb gewerkt in Maassluis, in Schiedam en in Rotterdam. Ik werkte samen met een onderwijzer; voor de Marokkaanse kinderen vertaalde ik Nederlandse begrippen in het Arabisch of in het Berbers. Dan begrijpen de kinderen het Nederlands beter', is de ervaring van Said. Jammer genoeg is deze methode opgeheven. Maar lesgeven doet Said nog steeds.

Al die tijd woonde Said in Maassluis. 'In Amsterdam, bij de lerarenopleiding, leerde ik mijn vrouw kennen. Na haar studie ging ze in Rotterdam werken. Na twee jaar zijn we getrouwd. We besloten een huis te zoeken in Rotterdam; Maassluis is eigenlijk een beetje saai, er is weinig te doen. We kwamen terecht in de Tarwewijk. Via een collega van mijn vrouw vonden we de bovenverdieping van dit huis, we hebben er later nog de benedenverdieping bijgekocht. Intussen kregen we drie kinderen, twee zonen en een meisje. Ik ben twee jaar bezig geweest met verbouwen, naast mijn studie en mijn werk. Op een gegeven moment werd het mij te veel. Ik had behoefte aan stilte.'

Als anderen een beroep op hem deden, zei Said altijd "ja". 'Ik was veel bezig met het behartigen van de belangen van Marokkanen. Ze bleven mij maar vragen om hulp. Dat heb ik altijd al gedaan; als ik iets voor anderen kan doen, aarzel ik niet. Mijn moeder is ook zo, voor iedereen behulpzaam. Maar ik trok mij alles veel te veel aan.' Hij legde

zijn activiteiten, ook bij het opbouwwerk, tijdelijk neer. In zijn "stille tijd" heeft Said geleerd dat je wel goed kunt doen, maar de problemen moet laten bij de ander. 'Ik blijf het doen, maar ik erger me niet meer. Ik neem de mensen zoals ze zijn. Als ze denken dat ik het uit eigenbelang doe: goed, dat mogen ze denken. Worden ze boos: het raakt mij niet. Ik blijf altijd iets doen voor een ander, ook al is het beperkt. Ik heb geleerd mijn goede werken los te koppelen van mijn emoties.'

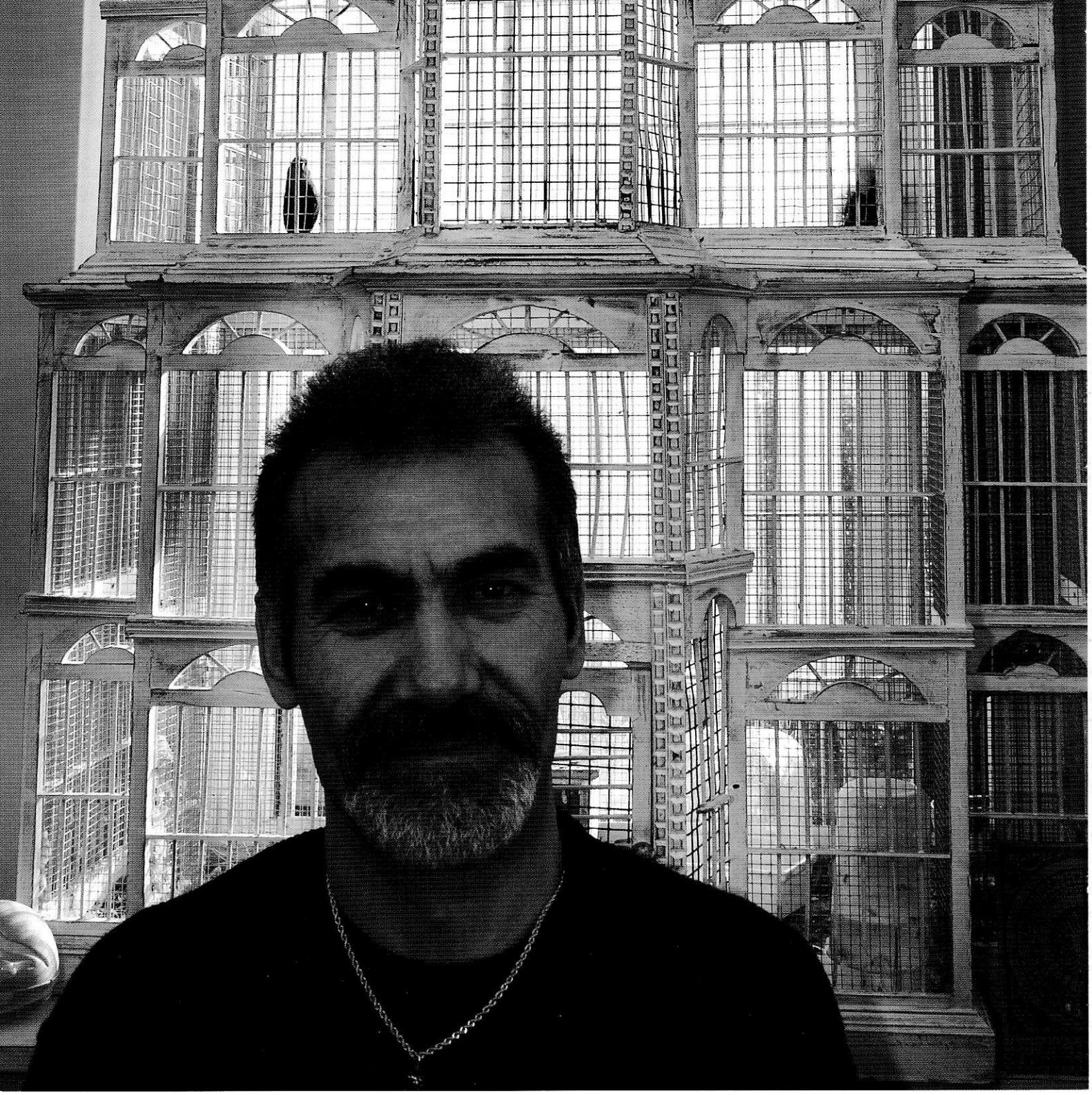
Het opbouwwerk was hem niet vreemd. 'In Maassluis woonden veel gastarbeiders, Marokkanen, Turken, die in de kassen werkten. Ik was betrokken bij allerlei verenigen en stichtingen; bij activiteiten voor de bewoners. In de Tarwewijk werd ik ingeschakeld bij een nieuw project: het vaststellen van gedragsregels voor bewoners, een stadsetiquette. Daar hebben we bijeenkomsten voor georganiseerd. Daar had ik zelf behoefte aan: ik ergerde mij aan de omgangsvormen in de wijk. Er is geen cohesie. Mensen zijn onverschillig naar elkaar en velen misbruiken hun vrijheid. Stadsetiquette wil iedereen actiever maken, vanuit de gedachte: "We leven hier, we delen dezelfde ideeën, ook de ontvredenheid deel je. Probeer er iets van te maken!" We wilden spreekwoorden uit verschillende culturen verzamelen. Spreekwoorden die allemaal gaan over goed omgaan met de buren. We vroegen het huis aan huis, maar de mensen toonden geen begrip. We voelden ons soms net Jehovagetuigen! We hebben nog wel borden gemaakt met opschriften als "Groet elkaar", maar het leefde niet. We zijn gestopt met het project.'

Said wijt de onverschilligheid aan de veranderde verhoudingen tussen de mensen. De saamhorigheid van vroeger is verdwenen. Mensen kunnen niet gemakkelijk meer terugvallen op elkaar. Dat heeft ook te maken met het beleid. ‘Er wordt tegen nieuwkomers gezegd: “je leeft in een land, dan moet je maar doen of je een van de burgers bent”. Maar het is slecht om groepen zo te benaderen! Er wordt geen rekening gehouden met de achtergrond, de cultuur van mensen. De eigen cultuur,

de waarden en normen, zijn daardoor verwaterd. We moeten die rijkdom waarderen, weer in ere herstellen. Nu zijn de mensen als los zand, en met los zand kun je niet bouwen.’

Wat wil hij zijn kinderen leren? Daar hoeft Said niet lang over na te denken. ‘Ik wil mijn kinderen leren te kijken met vier ogen. Zodat ze meer zien dan wat er allemaal gebeurt. Ik hoop dat ze een wereld zien die verder gaat dan het alledaagse.’

Ismail Erdurmus, Zuidwijk

'Maak de wereld even mooi als je huis'

Het is verbazend hoe snel Ismail, 44 jaar en vader van drie zoons, is ingeburgerd in Zuidwijk. Hij woont er amper twee jaar, is nog bezig met het opknappen van zijn huis, en is al een spil in de wijk. Zijn telefoon (die overgaat met een oorverdovende Turkse melodie) staat niet stil; voortdurend maakt hij afspraken. 'De wereld is er voor jou', zegt hij met een armgebaar die de hele buurt omvat, als we aan het eind van het gesprek naar het opbouwwerk-centrum wandelen. Daarmee verklaart hij zijn gretigheid de mensen in de buurt persoonlijk te leren kennen en samen met hen van alles te ondernemen. Eigenlijk is Ismail een zelfbenoemde buurtvader.

Ismail is een alleenstaande vader van drie 'prachtzoons', waarvan er nog twee thuis wonen. Het duurde even voor hij trouwde, 'ik was lang een gelukkige vrijgezel, vrijheid, blijheid', maar de liefde bracht tot zijn verdriet niet alleen geluk. Nu lijkt het voor een vrouw ook wel erg moeilijk om Ismail's temperament bij te houden! Ismail kijkt altijd verder dan zijn neus lang is en ziet overal werk. 'Ik had in Turkije, in mijn geboortestad Bolvadin, een modewinkel met een eigen atelier. Niet zomaar een winkel, ik had verschrikkelijk veel klanten, ik was de populairste van de stad. Nu nog kom ik in Turkije mensen tegen die tegen mij zeggen: "Ik heb nog een broek van jou! Die heb ik altijd bewaard". Midden jaren '80 wilde ik mijn zaak uitbreiden. Samen met een paar vrienden was ik van plan kleding uit Europa te importeren en onze kleding te exporteren, een soort ruilhandel. We gingen naar Londen, naar Duitsland en daarna naar Amster-

dam. We hadden een budget van 75000 gulden, een garantie van de Turkse overheid, maar het is ons niet gelukt contracten af te sluiten. De bedoeling was dat wij de kleding zouden laten stikken in Turkije. Maar de productie in de Nederlandse ateliers was machinaal; wij produceerden de kleding nog stuk voor stuk. Met de kosten van het transport erbij werd het te duur. Mijn vrienden trokken naar Frankrijk en Duitsland, maar ik besloot in Amsterdam te blijven. Ik werd chef en ontwerper in een atelier. Ik ontwierp kleding voor vrouwen, mannen, kinderen alles; we leverden op laatst aan winkels als C&A. Ik heb er gewerkt van mijn 22e tot mijn 27e. In 1992 stortte de Nederlandse textielproductie in. Kleding kwam nu uit goedkopere landen als België, Frankrijk en Pakistan.'

Ismail werkte nog twee jaar in Rotterdam, maar toen was de confectie in Nederland echt voorbij. Tot dan toe kon hij zich redden met een taalmix van half Turks en half Nederlands, maar om zich te ontwikkelen en een nieuwe baan te vinden, was het van belang goed Nederlands te leren. 'Ik volgde een taalcursus, deed staatsexamens Nederlands, solliciteerde, en kreeg in Zwijndrecht een baan en een opleiding in een betonfabriek voor de huizenbouw. Daar leerde ik tekeningen lezen. Ik had een grote wilskracht, wilde mijn eigen brood verdienen.' Dat tekeninglezen kwam hem goed van pas toen het slechter ging met het bedrijf en hij voorman kon worden in Rotterdam. Zijn laatste klus, en daar is hij nog heel trots op, was de bekabeling van het Groothandelsgebouw vlak bij het Centraal Station. Dat was in 2000.

Intussen was Ismail, met een groot Turks feest dat door de beide moeders werd georganiseerd, getrouwd; een huwelijk dat acht jaar later strandde. Het paar kreeg drie kinderen en "het eigen broodje verdienen voor mijn gezin" stond bovenaan.

'In 1998 ging het mis met mij', vertelt Ismail. 'Het is fout gegaan met een liesbreukoperatie, er is een zenuw afgekneld en nog steeds heb ik elke dag vreselijke pijn. Na twee jaar werd ik honderd procent afgekeurd. Desondanks werd in 2001 mijn uitkering zonder reden geblokkeerd. Na 2,5 jaar bleek dat het uitzendbureau mijn persoonsbewijs had gekopieerd, vervalst en uitgereikt aan illegalen.' Sindsdien leeft Ismail van een bijstandsuitkering. Ook de advocaat die hij in de arm had genomen om zijn recht te halen bij het UWV, bleek onbetrouwbaar.

Ismail is geen stilzitter en ging vrijwilligerswerk doen. 'Het leukst was het werk op een basisschool, als conciërge. Ik vond het geweldig. Van alles timmeren, repareren en kletsen met de kinderen. Ik vergat mijn pijn, het werkte als een pijnstiller.'

'Ik ben een pechvogel', zegt Ismail meerdere malen. Zijn nieuwe vriendin, bij wie hij en zijn jongste zoons waren ingetrokken, zette hen in 2007 op straat. 'Het Leger des Heils, Annemarie, schrijf haar naam maar op, een schat van een vrouw, heeft stad en land afgebeld. Uiteindelijk vond ze voor ons in Gouda een tijdelijk onderkomen in een opvanghuis. Na een paar maanden vond ik een sloopwo-

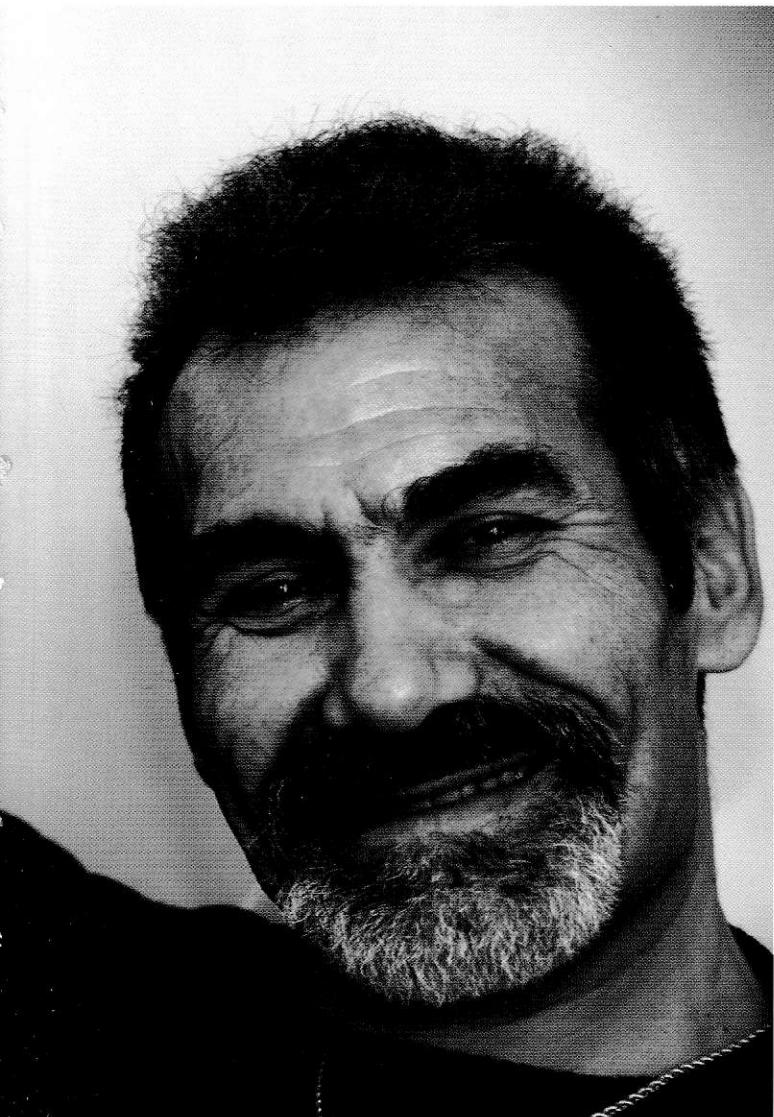
ning in Hoogvliet, een antikraakpand, en op 31 maart 2008 kreeg ik dit huis.'

Eindelijk kon hij weer op zoek naar vrijwilligerswerk. 'Het begon met Opzoomeren. Daardoor kreeg je contact met de buren. We werkten aan de groenvoorziening, deelden een bloemetje uit, gingen bij elkaar koffiedrinken. Ik wilde weten hoe de wereld hier draait en zo kwam ik terecht bij het opbouwwerk.' Die adviseerde hem lid te worden van de Bewonersorganisatie Zuidwijk, en daar is hij

nu degene die contact onderhoudt met de buurt en met de toezichthouder, die de gemeente belt als er strooizout moet komen en de politie als er iets misgaat.

En hij is bezig een Vadercentrum op te richten. 'Ken je dat niet? Dat is een mooie voorziening voor ons. Ik ben twee keer in het Vadercentrum in Den Haag geweest, dat heet "Adam". Toen ben ik er hier in de wijk mee begonnen. We proberen een handje te ge-

ven aan de vaders om iets te doen met de kinderen. Ouderavonden bezoeken, knutselen met de kinderen, kinderen ophalen van school.' Opbouwwerk helpt met een subsidieaanvraag voor een officieel centrum, maar Ismail wacht daar niet op en onderneemt van alles met de vaders in de buurt. Bijvoorbeeld samen koken. 'Dat moet je kunnen', zegt hij de vaders, 'al is het maar voor als je vrouw ziek is.'

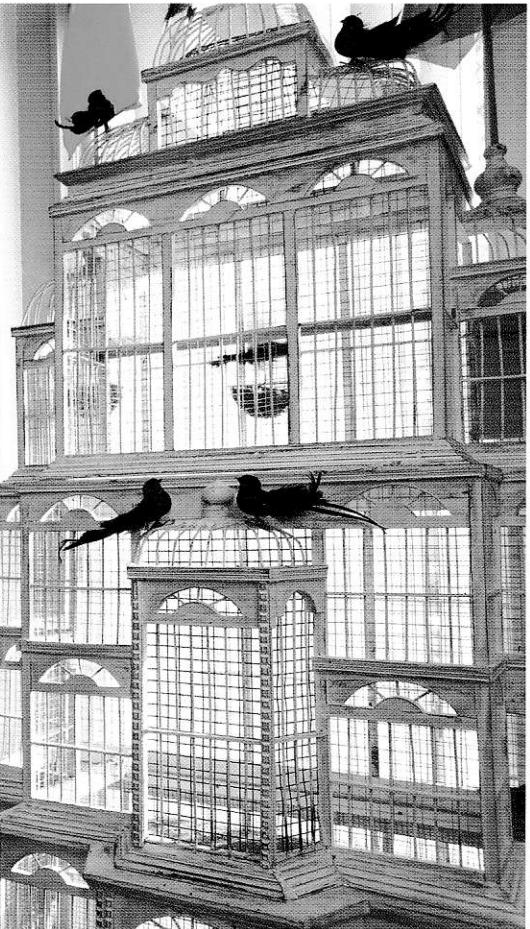
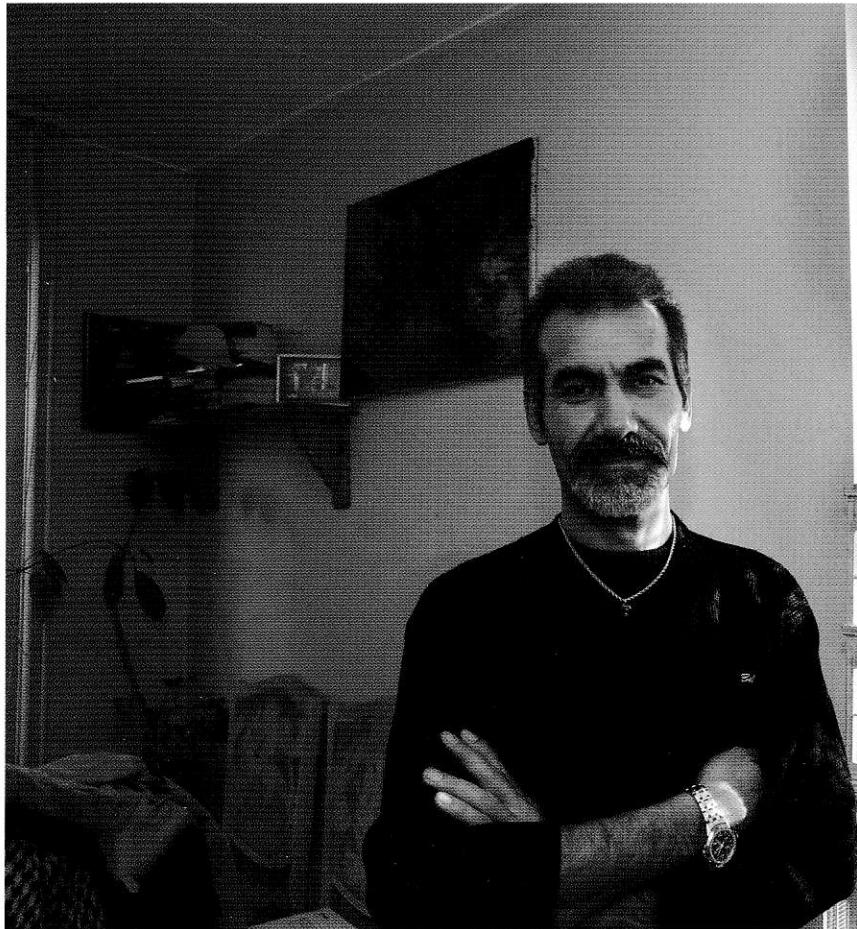
Ismail doet het niet gek, als vader. Zijn oudste zoon, 22 en al jaren zelfstandig wonend, heeft net een huis in de buurt gekocht. Om de beurt helpen ze elkaar met het opknappen van elkaars huis, allereerst het strak glanzend groen/blauw schilderen van de benedenverdieping van Ismail. Hij geeft zijn zoon een stevige klap op zijn schouder. 'Een prachtzoon is het. Hij is sociaal opgevoed: eerlijk zijn, netjes met twee woorden spreken, goed samen leven met anderen, en zorgen dat je twee opleidingen hebt. Mijn zoon werkt in de beveiliging, maar hij is ook huisschilder. Dan kun je altijd een baan vinden.' Zijn zoon zit er grijnzend bij; hij onderschrijft de levenslessen van zijn vader en heeft zich net opgegeven voor een vervolgstudie, naast zijn baan in Den Haag.

Ismail is een man van levenswijsheden. Hij schreef er twee A4tjes mee vol. Sociale mensen als Ismail? Zij zijn goud waard voor het opbouwwerk.

1. Denk niet na over je afkomst, maar kijk naar de toekomst.
2. Maak de wereld even mooi als je huis, met verschillende kleuren.
3. Laat kinderen en jongeren hun talent ontwikkelen zodat ze actief kunnen zijn in de maatschappij.
4. Praat met elkaar. Als we elkaar niet leren kennen is het ook moeilijk om samen te leven.
5. Voed jongeren op met respect voor ouderen. Denk eraan dat je straks ook oud bent!
6. Respecteer jezelf. Als je dat kan, kun je cok anderen respecteren.
7. Blijf actief zo lang je leeft en doe goede dingen voor de maatschappij. Dan blijft jouw naam eeuwig leven.

Dit zijn 7 van de 25 'levenslessen' van Ismail Erdurmus.

Nellie van Til, Wielewaal

'Wat hebben we het hier goed, wat een weelde'

Wielewaal heet het dorp met de kleine lage huizen middenin het groen, tussen Waalhaven en Zuiderpark. De wijk, onderdeel van de deelgemeente Charlois, is geen probleemwijk. Integendeel, de bewoners van de in 1949 gebouwde "tijdelijke" woningen wanen zich in een vakantiepark. Met mooi weer zet iedereen zijn deur open, gaat naar buiten, en is het feest! Velen kennen en groeten elkaar. Als je jarig bent, nodig je je buren uit: dat is gezellig en zij hebben geen last van de herrie.

De enige die problemen heeft met de wijk, is de gemeente. Die wil de huizen slopen. Bewoonster Nellie van Til vecht voor het behoud van haar wijk, zoals ze haar hele leven heeft geknokt voor de rechten van zichzelf en die van anderen.

'Mijn vader heeft de Wielewaal nog helpen bouwen', vertelt Nellie, door iedereen kortweg "Nel" genoemd. 'Hij was timmerman en later opzichter in Charlois. Ik was nog klein, en hij liet mij een paar tekeningen zien van het ontwerp voor de voordeuren. "Welke vind je de mooiste", vroeg hij mij. Ik was apetrots dat ik op die manier mocht meebeslissen hoe de deuren eruit kwamen te zien.'

Nu woont Nel al dertien jaar in de wijk – een droomwens van jaren. Naast de voordeur prijkt het bordje: "Buitengewoon Ambtenaar van de Burgerlijke Stand". Ze sluit huwelijken af in de deelgemeente Charlois. Het voorgesprek met ieder bruidspaar vindt plaats in de voorkamer van haar huis, dat sfeervol Oosters is ingericht. Honderden bruidsparen hebben hier hun lief en leed aan haar verteld. Maar weinig buurtbewoners kennen Nel's eigen geschiedenis. Waar zou ze moeten beginnen?

Nel, die niet met wis- en scheikunde was opgeleid, werd door haar toenmalige echtgenoot geprukt om deze vakken aan de moedermavo te gaan leren. Na de mavo volgde zij het deeltijd vwo. Ze rolde van het ene administratieve baantje in het andere, totdat ze in de krant een leuke baan zag: penitentiair inrichtingswerker (afgekort p.i.) in het huis van bewaring "de Schie", waar Rita Verdonk later directeur werd. Ze solliciteerde, doorstond de psychologische test en werd aangenomen.

Voorwaarde was dat ze een basisopleiding voor p.i. zou volgen. Daarmee werd ze op de zwaarste afdeling geplaatst, waar gevangenenv niet langer dan zes maanden mochten verblijven; dan werden ze overgeplaatst. Niet alle collega's van de opleiding hielden het werk lang vol, maar zij vond het prettig omdat er veel werd gesport met de gevangenenv en omdat zij later als gediplomeerd fitnesstrainer een dag in de week training mocht geven. 'De gevangenenv hebben meestal geen saai leven achter de rug en daar vertelden zij soms over. Ik was een luisterend oor, hoorde hun verhaal aan dat meestal over hun rotjeugd ging. In die jaren heb ik veel meegemaakt, ook omdat er ontsnappingen waren. De gevangenis is een bizarre wereld.' Nel hield na vier jaar het gevangeniswerk voor gezien en ging tijdelijk vrijwilligerswerk doen.

'Een oud-collega opperde dat men in de Pauluskerk altijd wel iemand kon gebruiken. Daar kon ik meteen aan de slag. Ik kwam terecht in een project voor baanloze Rotterdammers en leerde er veel mensen kennen, ook veel verslaafden. Heel erg vond ik het spuithok. Daar zat het bloed soms aan

de muur. Na verloop van tijd vroeg dominee Hans Visser mij of ik geen zin had met een kunstproject mee te doen voor drugsverslaafden, om hen van de straat te houden. Dat heb ik een tijdje gedaan. Tegelijkertijd wilde ik een oude droom waarmaken en een hogere beroepsopleiding gaan volgen. Ik koos voor de Sociaal Pedagogische Hulpverlening. Dominee Hans Visser wist dat ik die opleiding deed en stelde mij voor in het vrouwenopvanghuis te gaan werken. De meeste vrouwen, vaak met hun kinderen, zochten daar opvang als ze in een crisis-situatie verkeerden. Het werk was soms erg heftig.'

'Door mijn studie kreeg ik de kans om betaald te gaan werken met verstandelijk gehandicapten. Heel leuk, dat heb ik tien jaar gedaan, tot mijn pensioen op mijn zestigste. In Zuid, waar ik werkte met gehandicapten die zelfstandig wonen, fietste ik altijd van het ene adres naar het andere. Op 23 mei 2005, ik weet de datum nog precies, ben ik in het Zuiderpark door een jonge mede-Nederlandse aangevallen en in elkaar getrapt. Hij heeft mijn fiets en spullen gejat en weg was hij. Toen lag ik daar. Bril in de bosjes, paspoort, rijbewijs, alles kwijt.' Kreeg ze daardoor geen angst voor mensen van buitenlandse afkomst? 'Nee', zegt Nel, verbaasd over deze vraag, 'ik wantrouw nog steeds niemand. Ik heb zoveel criminelen gekend, dan kijk je er anders

tegenaan. Dat je door achtergrond en opvoeding tot allerlei dingen kan komen. Wij zijn zo veilig opgegroeid, wij zijn niets tekort gekomen.'

Intussen was Nel, die drieënveertig achter in Overschie woonde, verhuisd naar de Wielewaal. Toen ze hoorde dat ze in aanmerking kwam voor een woning, sprong ze een gat in de lucht. 'Het was te mooi om waar te zijn. Mijn broer had jaren eerder gevraagd of hij er mocht wonen, maar daar was geen sprake van. De huizen waren bestemd voor bejaarden en lichamelijk gehandicapten. Maar omdat de huizen toch gesloopt zouden worden, mocht ik er wonen.' Al direct na aankomst, in 1997, werd ze lid van een comité tegen het slopen. Met succes, de sloop werd uitgesteld. Maar de dreiging komt steeds dichterbij en de buurt - en dus ook Nel - is actiever dan ooit.

Nel, voor veel hete vuren gestaan, heeft zichzelf hervonden. Haar deeltijdbaanaals "trouwambtenaar" geeft haar veel voldoening. Met haar vriend reist zij nu naar verre landen: Zuid-Afrika en Egypte. Van 2000 tot 2005 heeft ze haar vakantiedagen in Thailand doorgebracht waar ze veel tempels heeft bezocht. 'Daar kwam op een keer een monnik op mij toe en we raakten in gesprek. "Je bent hier tijdelijk", zei hij, "je bent op de wereld om goed te

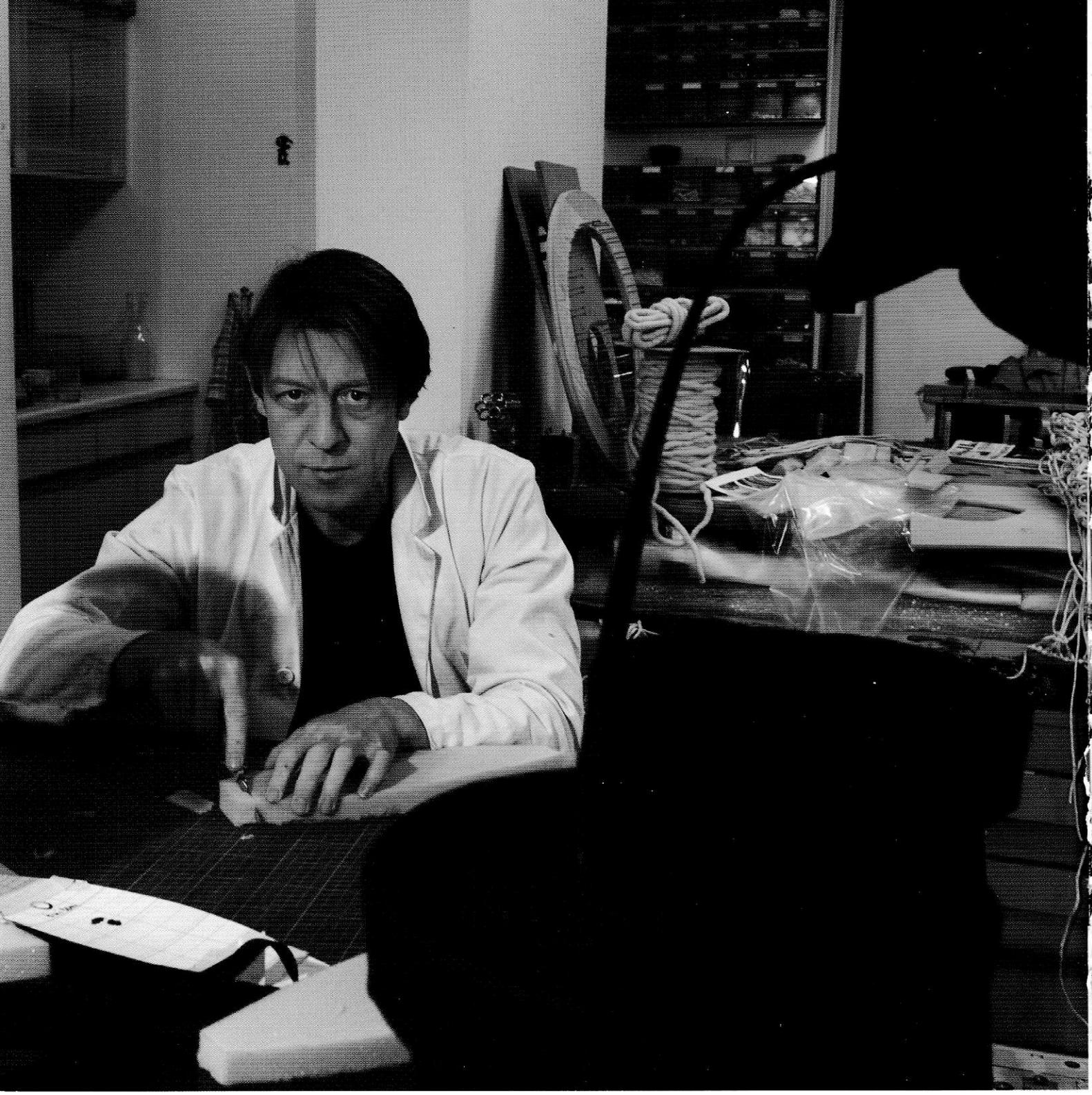
doen en daar voel je jezelf ook goed bij". Ik ben gaan lezen over de boeddhistische levenshouding en ben daardoor anders gaan leven. Ik ben vergevingsgezinder geworden, ook naar mezelf, en ik relativeer meer. Zoals wij leven is niet vanzelfsprekend. Wat hebben we het hier goed, wat een weelde. Als ik mij druk maak denk ik: Boeddha, rustig, rustig, het is niet zo belangrijk. Dat helpt.'

Dat weerhoudt Nel er niet van zich in te zetten tegen de sloop van de wijk. Hoewel ze daar tegen-

woordig genuanceerde over denkt. 'Sommige huizen zijn bijna niet te redden, die vertonen scheuren en moeten worden herbouwd. Dat is nog een heel probleem, want deze huizen zijn niet onderheid, en hoe moet je in zo'n wijk heien? De opbouwwerker is betrokken bij de Commissie Toekomstvisie Wielewaal, die vorig jaar is opgericht. Ik maak meestal de notulen. De wooncorporatie Woonstad doet moeite ons te helpen met een toekomstvisie. Want de deelgemeente en de gemeente, die blijven bij hun sloopplannen.'

Ivo van den Baar, Oud-Charlois

Kunst bij de slager en de groenteboer

Als ik op een woensdagmiddag Ivo den Baar in zijn atelier in Oud-Charlois bezoek, komt hij net uit de kerk. ‘Zeven jaar geleden heb ik verlichting in de kerk aangebracht. Dat was voor een Rotterdamse project, speciaal bedoeld voor buurtbewoners. Ik heb het onderhoud nu overgedragen aan het kerkbestuur. Het bestuur is er trouwens helemaal niet zo blij mee dat ze die verlichting nu voortaan zelf moeten onderhouden...’

In Ivo’s atelier zie je een grote touwstoel, talloze planten van vilt, vazen die zijn gemaakt van restafval en er slingeren allerlei natuurlijke materialen. Maar zijn grootste werken zie je niet in het atelier. Daarvoor moet je de straat op, naar de groenteboer, naar het ziekenhuis of de moskee. Ivo denkt in projecten. Hij bezoekt een ruimte, kijkt om zich heen, bedenkt hoe de ruimte op mensen overkomt, en gaat aan de slag om er iets bijzonders van te maken. De groenteboer krijgt nu beschilderde gevelplaten en in het ziekenhuis kijken patiënten die op een brancard liggen niet meer uit op een wit plafond, maar op kleurige plafondtegels.

Ivo heeft iets met goed zien, met kijken. Hij had oogarts willen worden, maar toen hij op het gymnasium op een aantal vakken een onvoldoende scoorde, was dat idee van de baan. Gelukkig had hij een alternatief. ‘Ik kon altijd goed tekenen. Na schooltijd zat ik in Roermond op de Vrije Academie; daar werd ik na twee jaar tekenlessen helemaal vrijgelaten. Dat heb ik mijn hele schooltijd gedaan. Ik ben ook nog muzikant. Ik kreeg pianolessen, maar ik zag het niet zitten om naar het conservatorium te gaan. Ik was jarenlang pianist voor

zangkoren, dat gaf een basisinkomen. En ik ben trompettist; ik speelde in allerlei bandjes en zit als hobby bij de Koninklijke Rotterdamse Post Harmonie die hier vlakbij repeteert.’

Ivo wilde een kunstzinnig beroep, dat was wel duidelijk, maar tot aan de diploma-uitreiking van de middelbare school wist hij nog niet wát dan wel. ‘Als afscheid van school maakten we met leerlingen een theatervoorstelling. Dat zette mij aan het denken over een opleiding die het maken van voorstellen koppelt aan decorbouw. Maar die opleiding bestaat niet. Ik deed toelating bij de Rietveldacademie en die stuurden mij door naar de Koninklijke Academie in Den Bosch, waar ik grote kunstprojecten maakte in openbare ruimtes. Ik heb zelfs nog stage gedaan in Amerika, Boston, decorbouw voor musicals. Je werkt je daar uit de naad, een waanzinnig tempo hebben ze daar. Nicole, nu mijn vrouw, maakte de kostuums. Ik noem mezelf “beeldend kunstenaar”. Ik werk in grote gebouwen en in mijn atelier, maar ook objecten in de buitenruimte vind ik belangrijk.’

Hoe kwam hij terecht in Oud-Charlois? ‘Ik was net afgestudeerd in Den Bosch en Nicole in Tilburg en we zochten een betaalbare plek om te wonen. We logeerden bij een vriend hier om de hoek en zagen dat de halve straat leeg stond! Drie weken later hadden we een huis. Toen we hier eenmaal zaten, zijn veel kunstenaars uit het zuiden ons gevuld. We hebben toen met twaalf kunstenaars de Stichting *Het wilde Weten* opgericht, een parodie op *Het wilde Westen*. We betrokken een oude school in

Hoogvliet die we inrichtten als atelier. Toen we daar weg moesten, trokken we met de stichting in een klooster. De kloosterkamers waren onze ateliers en in de kapel hielden we tentoonstellingen. Zo hebben we een naam opgebouwd. Daar hebben we acht, negen jaar gezeten. Maar ik wilde een eigen ruimte. Dat werd voor twee jaar de kantine van de Roteb.

Intussen kregen Nicole en ik een project, nota bene helemaal in Zuid-Limburg, om een oude slagerij om te bouwen tot een New Age winkel. De samenwerking beviel zo goed dat we dachten: we gaan vaker samen projecten doen! We gingen werken vanuit ons eigen atelier in Charlois. "Wandschappen" noemden we ons bedrijf, dat je ook kunt lezen als "(ver)wantschappen". We maken kunstwerken op plekken waar je geen kunst verwacht. We verzinnen het zelf, maken een voorstel en kijken of het betaald kan worden. Dat kan overal zijn, maar we vinden het ook belangrijk om dingen in de wijk te doen.'

Bij de kunst in de wijk komt het Opbouwwerk Charlois om de hoek kijken. 'Bij veel projecten heb ik hun advies nodig: waar haal ik een vergunning, wie moet ik hebben om de straat af te zetten, etcetera. Ik loop bij hen binnen en dan zeggen zij bij wie je moet aankloppen. Ik heb heel veel aan ze. En zij vinden het leuk dat ik ideeën ontwikkel voor de buurt.'

Als voorbeeld geeft Ivo het recente "Küf" project, een kunstroute door Oud-Charlois (Küf is Turks voor gietvorm, maar ook voor paddestoel). 'Er zitten hier veel winkeliers uit andere landen, Turken, Marokkanen, die hier terecht zijn gekomen omdat ze op zoek waren naar een goedkope plek. We zochten kunstenaars uit de havensteden Istanbul, New York, Gent en Rotterdam. Die mochten een winkel of een openbare ruimte uitkiezen en daar een kunstwerk voor maken. Twee kunstenaars

wilden iets ontwerpen voor de moskee, maar het lukte mij niet om contacten te leggen. Ik ben naar Yavuz gegaan, een Turkse opbouwwerker - hij werkte er net één dag! – en heb hem gevraagd om met de imam te gaan praten. Het was een taai

proces, maar nu hangen er twee kunstwerken. Het leukste vind ik een groot spinnenweb, een symbool uit een verhaal over de Profeet Mohammed die aan zijn vijanden ontsnapte met behulp van een spinnenweb.'

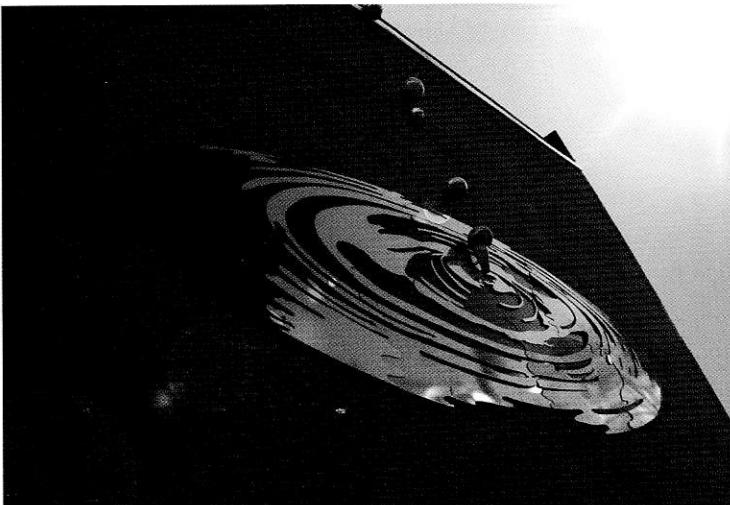

"Wandschappen" doet veel met ambachtelijke technieken: stoelen gemaakt van touw, gebreide poefen, gehaakte tafeltjes. 'Eigentijdse ontwerpen die in kleine oplagen worden geproduceerd door vrouwen uit de wijk. Ze werken deels in ons atelier, deels thuis. We noemen het *Handwerkplaats* en we staan jaarlijks op de designbeurs in Milaan. Onze ontwerpen gaan de hele wereld over. Het geeft werkgelegenheid in Charlois en de productie is ook nog duurzaam.

We werken nu aan een nieuw plan, waarvoor ik het opbouwwerk wil benaderen, maar dat weten ze nog niet.' Ivo legt uit hoe het in elkaar zit. 'Er wonen in Oud-Charlois mensen van 162 nationaliteiten die veel ambachtelijke vaardigheden hebben waar ze niets mee doen. Dat is een onbekend potentieel! We zijn bezig om al die vaardigheden in kaart te brengen; wat heeft iemand uit een specifiek land voor handarbeidstechniek meegenomen?

Voor hen willen we ontwerpen gaan maken, met gebruik van hun kennis en technieken. Ik heb gisterochtend nog een overleg gehad met de projectleider. Voor het onderzoek hebben we, vanaf de zomer, een jaar uitgetrokken. We hebben het opbouwwerk nodig om de mensen uit alle landen op te sporen en samen te brengen. Ik hoop dat het uitmondt in een paar productielijnen, waarmee wij naar de beurs in Milaan kunnen.'

De plannen gaan nog verder: stel dat je ateliers kunt opzetten in de landen van herkomst... Het lijkt dat Ivo méér plannen heeft dan hij ooit kan uit-

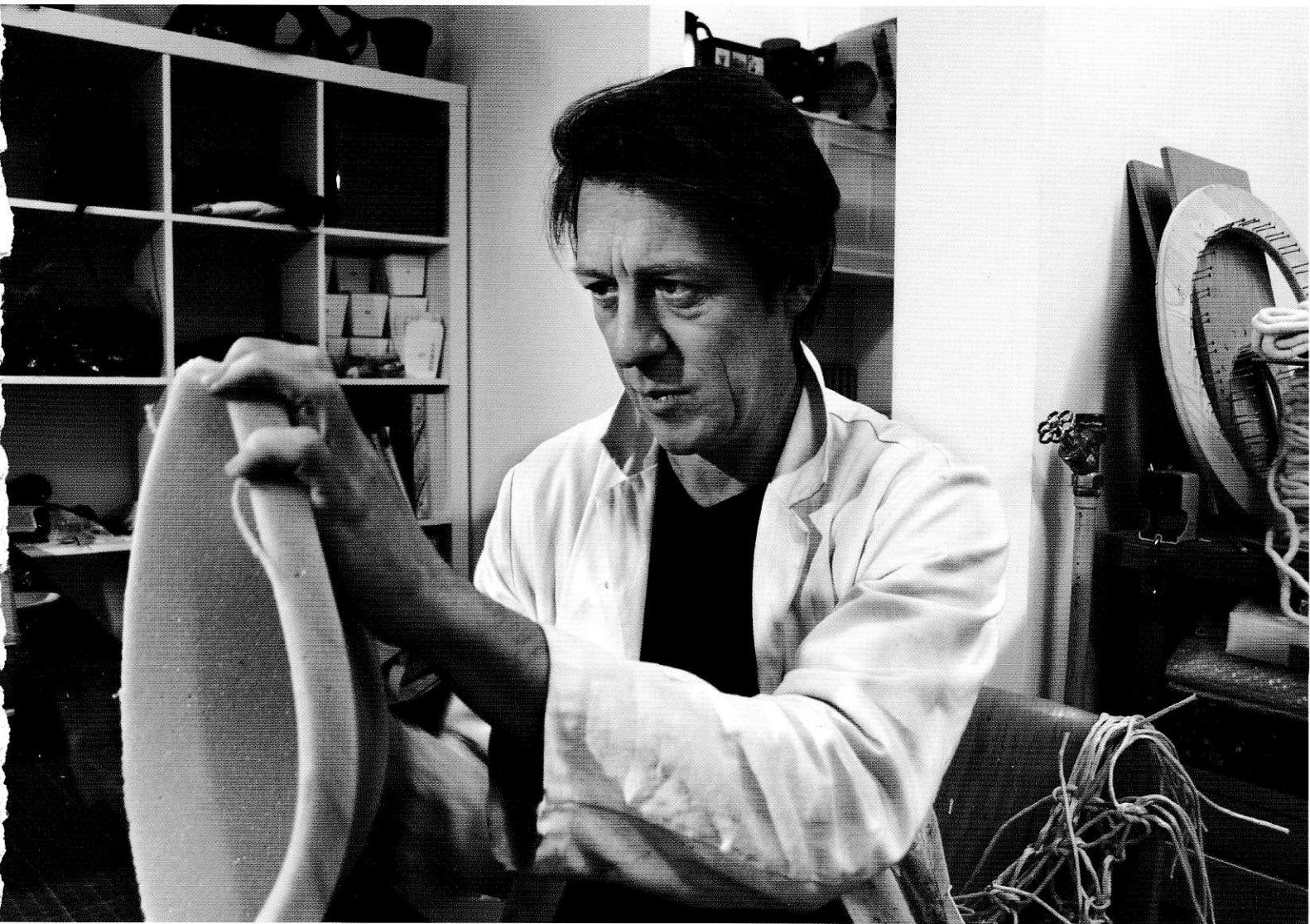

voeren. Ivo lacht en geeft toe dat het soms wel erg hectisch is. 'We stoppen alle plannen in een grote map, en daar gaan we van tijd tot tijd doorheen om te kijken wat we kunnen uitvoeren.' En dat is veel! Wat te denken van het project Spaarkunst? 'Wij hadden geld gekregen van een fonds dat bestemd was voor winkeliers. Klanten kregen bij buurtwinkels (de kaasboer, de groenteboer, de Turkse bakker, de bloemist, de rommelwinkel, de sigarenboer, ook de Brunawinkel deed mee) bij elke vijf euro een stempel. Als de stempelkaart vol was, kregen ze een klein kunstwerk van één van de tien Charloisse kunstenaars die meededen.'

Ivo weet van geen ophouden en vertelt op de valreep over een project van afgelopen zomer. 'Een galerie hier in de buurt vroeg ons een tentoonstelling in te richten en dat te koppelen aan een project dat al doende ontstaat. Het moet klaar zijn op de laatste dag van de tentoonstelling.

Dat was natuurlijk een leuke uitdaging. Het werd *Porsche In Progress*. Met driehonderd mensen hebben we van stukjes vilt een hoes voor een Porsche gemaakt, de droom van iedere Charloisse man! We hebben opbouwwerk gevraagd of zij hiervoor mensen wilden zoeken. Ze vonden het een geweldig project voor de wijk. En voor mij is het fijn dat er opbouwwerkers zijn.'

Wie voorbeelden wil zien van de handgemaakte kunstvoorwerpen kan kijken op www.wandschappen.nl

Joyce de Lima, Zuidwijk

'Als kinderen iets fout doen, spreek ze aan'

Het is gezellig, het ontbijt van de "Vrouwen van de Velden" in de Zuidwijkse Veldenbuurt. In de flat die door woningcorporatie Vestia ter beschikking is gesteld, zitten negen vrouwen en een peuter knus om een lage tafel die vol staat met brood, eieren, lekkere smeerseltjes, koffie, thee en sap. De opbouwwerker schuift ook aan, en even later wordt de verhuurder van Vestia (de vrouwen huren de flat "om niet") plagerig verwelkomd. De zelfgebakken taart met chocoslag – de kleinzoon van Joyce de Lima wordt vandaag acht en dat moet worden gevierd – ontbreekt niet.

Elke woensdagochtend vinden de buurtgenoten, afkomstig uit Marokko, Suriname, de Antillen of gewoon uit Nederland, elkaar voor een ontbijt dat de hele ochtend duurt. Om precies te zijn: tot twintig over twaalf, want dan moeten de kinderen worden opgehaald van school. De week wordt doorgenomen en de plannen voor de volgende week besproken. Vandaag komt het te schrijven jaarverslag ter sprake – Vestia wil wél weten welke activiteiten er allemaal in en vanuit de flat worden ondernomen.

Het ontbijt is zo succesvol, dat het landelijke bekendheid heeft. Net gisteren kwam er een telefoontje uit Dordrecht met de vraag hoe de vrouwen dit initiatief aanpakken. Het lijkt hen een goed idee iets dergelijks ook bij hen te organiseren.

Joyce de Lima, een hartelijke Curaçaoese, is bestuurlid. In een kersverse computerraime (het centrum kreeg recent zes overtuigende computers van een naburige school) praat ik met haar over haar leven in Curaçao en in deze buurt. Rechts uit het raam

zie je de dichtgespikkerde woningen die gerenoemd gaan worden. De flat waarin we nu zitten, wordt binnenkort gesloopt. Recht tegenover zie je het huis van Joyce met een groot cijfer "8" op het raam - de verjaardag van de kleinzoon. Haar huis blijft gespaard.

Joyce, gek op kinderen, vindt het zorgelijk dat vóór de sloop uit alvast de kinderspeelplaats is gesloten. 'Dat vraagt om kattenkwaad', vindt ze.

Joyce, geboren in 1962, is volbloed Curaçaoese, op een overgrootopapa die Nederlander was. Elf broers en zussen heeft ze. Degenen die nog in Curaçao wonen ontmoeten elkaar vaak in het mooie en ruime ouderlijk huis, dat eigenlijk uit drie huizen bestaat. Ook Joyce woonde daar, eerst met haar twee kinderen (haar man was al snel uit het zicht) en later met de twee kinderen van haar zoon, die in Nederland zijn geboren. Die hadden het daar meteen naar hun zin.

'Ik was gelukkig met mijn kinderen én met mijn werk', vertelt Joyce. 'Ik heb 26 jaar met dementen gewerkt. Dat deed ik met heel mijn hart. Maar ik werd ziek, er is een operatie gedaan en ik was bijna dood. Toen zei mijn dochter: "kom op, pak je spullen en je kleinkinderen, we gaan naar Nederland". Dat was in 2007.' Na twee maanden inwoning bij haar zus in Amsterdam en drie maanden bij een nicht in Almere, belde haar schoondochter. "Ik heb een woning voor je in Rotterdam".

Hoe vond ze het, toen ze voor het eerst in Nederland kwam? 'Iedereen zegt wat anders', zegt Joyce, 'het weer, de mensen.... Maar ik vind het hier het-

zelfde als in Curaçao, alleen het weer niet. Zoals met mijn buren: alles is hetzelfde als daar, je doet heel veel samen. In Amsterdam is dat niet zo, iedereen zit maar in zijn huis. Maar hier is het gezellig.' Toen ze hier pas woonde was het voor Joyce persoonlijk niet zo gezellig. 'Mijn twee kleinkinderen werden bij mij weggehaald en naar hun moeder gebracht. Maar die kon niet voor hen zorgen. Pas acht maanden later kwamen ze weer terug; de Jeugdzorg is nu bezig met de voogdij.' In de tijd dat Joyce met haar ziel onder de arm liep, hoorde ze over de Vrouwen van de Velden. 'Ze zaten toen nog in een ander pandje. Ik heb er aangeklopt en gevraagd of ik ook mee mocht doen. Ik was welkom, en vorig jaar hebben ze mij gevraagd om in het bestuur te komen. "Je doet zoveel", zeiden ze, "en je kunt altijd op jou rekenen".

Ik doe veel met kinderen uit de buurt, vooral jongens, die komen elke dinsdag van half zes tot zeven bij elkaar. Ik zet een film op, doe spelletjes, geef ze iets te eten. Zeventien jongens komen er, van 6 tot 12 jaar: Marokkaans, Surinaams, Nederlands, Antilliaans. Ik weet hoe ik ze moet aanpakken, want ook mijn kleinzoontje is moeilijk. Als ze brutaal doen, daar houd ik echt niet van. "Jij doet niet mee deze keer", zeggen we dan. Ook als ik buiten iets fouts zie, bijvoorbeeld de vuilnisbak kapot maken, ga ik er meteen op af.

Ik leg uit waarom ze dat niet moeten doen. "Jij ruimt het niet op en dan blijven onze straten vies", vertel ik ze. Ze luisteren. Ze noemen me de oma van Raychyanehurly, dat is de jongste. Die is heel stoer, iedereen mag hem. "Iedereen komt mij knuffelen", zegt hij. Maar ik heb altijd problemen met

zijn kleren; elke dag wil hij mooi aangekleed zijn!' Niet alleen Joyce, maar alle Vrouwen van de Velden spreken de jeugd aan op hun gedrag. Dat is ook haar advies: "als kinderen iets fouts doen, spreek ze aan". Maar er moet wel speelruimte zijn. Nu duurt het tot 2011 eer er weer een nieuwe speeltuin is. Kinderen moeten kunnen spelen, anders gaan ze klieren.

Joyce wil niet weg uit deze buurt. 'Als ik er uit moet, ga ik terug naar Curaçao, heb ik tegen mijn dochter gezegd. De kleinkinderen willen wel terug – het is er elke dag mooi weer! "Oma, wat zijn we hier komen doen?" vragen ze. "We kunnen toch ook daar naar school gaan?" Maar voor de kinderen is de school hier veel beter. Ze vragen de hele dag door. "Oma, met wie moet ik trouwen? Oma,

gaan we samen bidden?" Het is goed dat ik er voor de kinderen ben. Soms hebben ouders geen tijd voor de kinderen, die krijgen teveel vrijheid.' Haar eigen toekomst ligt hier, in de zorg. 'Mijn toekomst is: sociaal werk in de wijk – dat is echt iets voor mij. Ik heb mij opgegeven bij de Stichting Welzijn Antillianen. Ik krijg eerst een cursus hoe je huisbezoeken moet doen. Volgende week krijg ik te horen wat er moet gebeuren.' Het liefst zou Joyce weer met dementen werken, daar ligt haar hart, maar dat kan pas als ze na de volgende operatie weer op de been is.

Een partner hoeft ze niet meer, zegt de 49-jarige, hoe hard anderen ook aandringen. 'Daar begin ik echt niet aan. Ik ben helemaal klaar met mannen.' We zullen zien!

Elie Riupassa, opbouwwerker Tarwewijk en Carnisse

'Je werkt op het niveau van de straat, het blok, de portiek'

Het ziet er zo mooi uit, de Tarwewijk. Direct bij het metrostation staat een fabriek met een stenen schoorsteen in een stijl die rond 1900 heel gewoon was. Het ruikt er lekker. Een koekjesfabriek? Het blijkt de geur van geroosterde cruesli te zijn. Ingeklemd tussen de minder mooie flats liggen authentieke 30er jaren straten, met verrassend mooi gerenoveerde gebouwen. Gezellige, rommelige winkelstraten met buitenlandse buurtwinkels nodigen uit om er nieuwsgierig doorheen te wandelen. Middenin de wijk staat het gebouw van de bewonersorganisatie. Binnen is het woekerken met de ruimte. Direct na binnenkomst zie je rechts door een glazen wand een groep ouderen met veel plezier bezig met een balspel. Deze ruimte wordt ter beschikking gesteld aan actieve groepen uit de wijk, vertelt Elie Riupassa, opbouwwerker in de Tarwewijk. Voor het gesprek dat ik met hem heb, moeten we verkassen naar de bewonersorganisatie in Carnisse, de aangrenzende wijk. In dit gebouw is echt geen plekje te vinden waar je rustig kunt praten.

Onderweg rijden we door een buurt die bekend staat om zijn vele problemen: de Mijnkintbuurt. Vreemd is dat: aan de buitenkant is op het eerste gezicht niets te zien. Hoogstens ogen de huizen wat klein. Dat klopt, vertelt Elie later. De huizen zijn vooral te klein voor gezinnen met kinderen. De laatste jaren zijn veel Polen en arbeiders uit de Midden- en Oost Europese landen (MOE-landers) hier komen wonen. In veel gevallen worden ze via

(illegale) uitzendbureaus in een huis gepropt.

Elie Riupassa gelooft niet in standaardprogramma's om de problemen in de Tarwewijk op te lossen. 'Ik geloof dat mensen in staat zijn om een invulling te geven aan hun omgeving en aan hun eigen leven', motiveert hij zijn manier van werken. 'Ik heb in de praktijk gezien wat beweging vanuit het volk teweeg kan brengen. Ik heb gezien dat het kan, en ik heb gezien dat het niet anders kan dan dat mensen het zelf doen. Als dat niet gebeurt, bereik je als overheid niet wat je wilt. Als opbouwwerker moet ik vaak de frustratie richting overheid weghalen bij de bewoners. Leidend voor mij is, en dat klinkt misschien een beetje hoogdravend: "hoe zwaar je last ook zal zijn, ik zal het met je verdragen". Waar ik ook ben, door dat principe zal ik mij altijd laten leiden.'

Elie zegt het niet zomaar, hij spreekt uit ervaring. 'Ik heb zelf een lange levensweg afgelegd en wat ik daarbij heb mogen beleven, is een rijkdom voor mij.'

Je kunt de aanpak van opbouwwerker Elie niet loskoppelen van zijn Molukse achtergrond. In 1950 en 1951 werden de 4000 Molukse militairen van het Koninklijk Nederlands-Indische Leger (KNIL) met hun gezinnen uit Indonesië naar Nederland gehaald. Elie, nog maar net geboren, was er bij. Hun verblijf was tijdelijk, dachten ze: spoedig zouden ze teruggaan naar hun land, naar een vrije Republiek der Zuid-Molukken dat bezet was door Indonesië.

De Tarwewijk

De Tarwewijk telt 11000 bewoners, waarvan 27 procent van Nederlandse afkomst. De inkomens van de mensen in deze wijk behoren tot de laagste van Rotterdam. Over het algemeen wonen mensen niet lang op hetzelfde adres: weinig kinderen doorlopen groep 1 tot 8 op dezelfde school. Veel mensen spreken slecht Nederlands. Dat maakt de communicatie vaak moeizaam. De "sociale binding" is gering.

Het opbouwwerk kent de wijk door en door. 'Elke buurt heeft zijn eigen charmes en zijn eigen problemen' zegt Elie Riupassa. 'De Verschoorbuurt bijvoorbeeld is erg kinderrijk. Twee jaar geleden is een gebouwtje voor kinderen in brand gestoken. Er is nu een kunstgrasveld voor kinderen én jongeren. De rondhangende jongeren vinden de spelende kinderen en de moeders maar lastig; ze houden totaal geen rekening met hen. Er is nu een "Verschoorvrouwengroep" actief, maar die stelt zich terughoudend op: de vrouwen zijn bang voor pesterijen. In de Mijnkintbuurt is het een graadje erger. Daar heb je erbarmelijke woonomstandigheden. Er wordt gedronken, drugs gebruikt, wiet geteeld; er is veel overlast. In zo'n buurt ontstaat de situatie: morgen trek ik toch weg. Er is geen binding. Dat is lastig voor de bewoners, voor de bewonersorganisatie en voor de opbouwwerkers.'

Als tijdelijk onderkomen kregen de Molukkers woonkampen toegewezen. Elie's familie kwam terecht in woonoord Lunetten in Vught, dat in de oorlog van 1940 tot 1945 fungeerde als Joods concentratiekamp en nu leeg stond. "Tijdelijk" bleek een rekkelijk begrip. Het kamp is er nog steeds, zij het dat de barakken op één na zijn vervangen door nieuwbouwwoningen. Een deel van de Molukse gemeenschap wilde er blijven wonen en heeft dit ook via de rechter weten af te dwingen. Anderen vertrokken naar de diverse Molukse wijken elders in het land. Molukse families zijn close en die verbondenheid kent vele culturele rituelen en gewoonten. Van oudsher hebben ouderen veel gezag, maar de verhoudingen binnen de gemeenschap zijn in de loop van de jaren veranderd; dat zorgt voor de nodige geschillen. Gebleven is een sterk besef van eigenheid: Molukker, dat ben je voor altijd. Elie vertelt dat hij aan een Molukse achternaam kan zien uit welk dorp en van welk eiland in de Molukken iemand afkomstig is. Familie- en dorpsverbanden kun je vergelijken met een clan, waartoe je behoort, waaraan je trouw blijft en morele verplichtingen hebt.

Een groot deel van zijn werkzame leven was Elie betrokken bij het werk onder Molukkers. 'Na een afgebroken rechtenstudie en een tijdje backpacken, volgde ik de opleiding tot opbouwwerker aan de Sociale Academie in Den Haag, waar toen net een "etnisch leerspoor" was begonnen, een specialisatie die zich richtte op etnisch-culturele minderheden. Ik ben heel lang werkzaam geweest binnen het welzijnswerk voor Molukkers. Vanaf 1990 ben ik gevraagd om me bezig te houden met de nieuwbouw van kerkgebouwen in diverse Molukse gemeenschappen. De kerk is erg belangrijk voor Molukkers, die voor een groot deel protestants zijn. Eén van de kerken werd gerealiseerd in de enig overgebleven barak in het woonoord Lunetten in

Vught: van buiten nog herkenbaar als barak en van binnen deels getransformeerd tot kerkruimte.' Elie werkt nu in de Tarwewijk, maar staat en beweegt zich nog steeds met één been in de Molukse gemeenschap. Hij woont inmiddels met zijn gezin in Moordrecht, aan de rand van de Molukse wijk.

Zijn achtergrond heeft hem gepokt en gemazeld in de ins en outs van het taaie opbouwwerk. Dat komt ook door de tijd dat hij ging zwerven en werken met lokale bewoners: een paar jaar in Zuid Amerika, het Caribisch gebied, en een tijdje in de Molukken in Indonesië. Dat maakte hem wereldwijs, bekend met de kracht van groepen mensen in een achtergestelde situatie.

'Ik ondersteun in de Tarwewijk en in Carnisse de bewonersorganisaties', vertelt Elie. 'Opbouwwerk probeert veranderingen met de mensen tot stand te brengen, en – dat is veel moeilijker - in stand te houden. De praktijk is weerbarstig. Het valt niet mee om mensen aan te zetten tot verandering, om ze daartoe te verleiden. Mensen zijn prima in staat om iets te organiseren, een barbecue bijvoorbeeld, maar dat is vaak eenmalig. Wij, opbouwworkers, moeten er voor zorgen dat het effect heeft op hoe je met elkaar samenleeft. Je bereikt niet altijd grote successen. Je werkt op het niveau van de straat, van het blok, van de portiek, waar je samen met de mensen probeert te bereiken dat ze betrokken raken op elkaar en iets gaan doen om de (naaste) woonomgeving leefbaar te houden. Je moet de haarraden van een buurt opzoeken. Opbouwwerk kan zelf niets bewerkstelligen. Ze kan alleen de participatie van bewoners ondersteunen en daar mee door hen zelf gewenste veranderingen in gang zetten – en dat is een zaak van lange adem.'

Helpt het om Molukker te zijn, nemen ze gemakkelijker iets van hem aan dan van een van oorsprong Nederlandse opbouwwerker? Elie is daar voorzich-

tig in. 'Ik kan wel contact maken, maar een (duurzame) relatie opbouwen is iets anders. Mijn achtergrond helpt bij het leggen van contacten en wellicht voor een aantal mensen bij het opbouwen van een relatie. Ik heb zelf mogen ervaren en kan ook begrijpen hoe het is om gediscrimineerd te worden en niet met respect te worden behandeld en hoe je er weer bovenop kunt komen. Ik geef zelf vorm aan mijn kennis en ervaring door samen met de mensen bezig te zijn.'

Pools spreekuur

Bij de bewonersorganisatie in de Tarwewijk is er sinds een jaar een speciaal spreekuur waar arbeiders uit Polen en MOE-landers met hun vragen en klachten terecht kunnen. De Poolse raadsman die dat spreekuur houdt is officieel 40 uur in dienst, maar in de praktijk werkt hij ook vaak 's avonds en in het weekend, aangepast aan de werktijden van de cliënten. Elie Riupassa: 'Het is ongelofelijk hoeveel uren deze mensen maken. Ze werken van maandag tot zondag, in ploegendiensten. Veel wonen er in de Mijnkintbuurt. Je meldt je als Pool of Bulgaar aan bij een arbeidsbureau die niet alleen bemiddelt bij werk, maar ook de vaak mensonterende huisvesting regelt. Vooral de malafide arbeidsbureaus verdienen veel aan de verhuur. Er wonen veel mannen in een huis, soms komen ook hun vrouw en hun kinderen over, maar de verhuurder rekent niet af per woonruimte, maar per persoon. Reken maar dat dat financieel aantikt. Er wordt geprobeerd verandering aan te brengen in de overbewoning en de huisjesmelkers aan te pakken.'

'Opbouwwerk is de wekker in ons leven'

In dit boek leest u de persoonlijke verhalen van een opbouwwerker en acht actieve bewoners van de deelgemeente Charlois. Op 9 januari 2010 ontmoetten deze bewoners uit de verschillende wijken elkaar voor een dialooggesprek. De gespreksleidster vroeg de deelnemers, die in een kring zaten, "uit het hart te spreken" en onbevangen, zonder commentaar, naar elkaar te luisteren.

Na een uitgebreide kennismakingsronde werd de deelnemers gevraagd hun ervaringen met het opbouwwerk, positief of negatief, met elkaar te delen. Dit is wat zij vertelden:

Ivo van den Baar, Oud-Charlois:

Voor Charlois is een belangrijke toekomst weggelegd met betrekking tot kunst. Die groep wordt steeds groter. Kunstenaars zijn betrokken omdat ze het gevoel hebben iets aan de buurt te kunnen verbeteren. Charlois geeft kansen.

Het opbouwwerk is voor mij een centraal aanspreekpunt. Als ik mensen of groepen zoek, ga ik naar het opbouwwerk. Zij kennen zoveel mensen en ondersteunen je met activiteiten wanneer je een idee hebt. Je wilt bijvoorbeeld iets op een braakliggend terrein doen. Je zegt: dit is het plan, is er een potje voor? Ik zie het een beetje als Marktplaats. Je wilt iets hebben en gaat eerst even naar hen toe.

Het opbouwwerk is de sleutel tussen mijn simpele plan en toestemming of gelegenheid. Het is heel erg zonde als dat wegvalt. In Oud-Charlois wordt zoveel geld uitgegeven aan stadsmariniers, winkelbeveiliging, Bureau Frontline is actief. Maar het opbouwwerk wordt opgeheven. Ik snap dit niet goed. Opbouwwerkers zijn de sleutelfiguren tussen jeugd en gemeente. Het is schrijnend om te zien dat er geen plek voor de jongeren komt, maar wel camerabewaking. Het slechtste wat men kan doen, is het opbouwwerk opheffen.

Said Mouhcine, Tarwewijk:

Wat maakt de Tarwewijk slechter dan een andere wijk? Er zijn geen sportzalen, niet continu activiteiten en geen systematische oplossingen. Bewoners zijn goed in kletsen, klagen en kritiek leveren. De sociale controle is verdwenen, waarmee de vrijheid is toegenomen.

Het opbouwwerk kan de mensen helpen hun verhalen concreet en opbouwend te maken, en die te vertalen in een advies aan de gemeente. Ik zit nu in een adviesgroep. Het gaat niet om inspraak in de plannen van de gemeente, maar om hoe wij de plannen van de gemeente kunnen beïnvloeden. Hoe kunnen de overheidsplannen worden aangepast aan de bewoners? Je laat op een ander niveau horen wat er bij de bewoners leeft. Dat is de noodzaak van opbouwwerk voor mij.

Clasien Kramer, Pendrecht:

Ik heb door heel Nederland gezworven en was toen al degene die verbindingen legde tussen de culturen. Ik merkte dat het belangrijk is dat je in contact komt met elkaar. Zo ook in Pendrecht, waar de sociale woningbouw mensen met lage inkomens en uit andere culturen aantrok. Buitenlanders doen laag betaald werk. Daarom hebben ze behoefte aan goedkope woningen. De opbouwwerker is de coördinator van heel veel activiteiten in de wijk. Die heb je nodig om mensen met elkaar te verbinden.

Nel van Til, Wielewaal:

De samenstelling van de wijk verandert, maar ik groet altijd als iemand naar me kijkt. Negen van de tien keer zeggen ze wat terug. Zo niet, dan weet ik dat ze niet uit de wijk komen. Er moeten borden komen waarop staat dat je elkaar hoort te groeten. Dat zien mensen en denken: zo hoort het. Mensen hebben veel met elkaar gemeen, terwijl ze denken dat ze heel bijzonder zijn. Je moet juist kijken wat de overeenkomsten zijn. Voor activiteiten zijn mensen vaak: druk, druk, druk. Ze weten meestal niet dat er opbouwwerkers zijn.

Habiba Achabar en Joyce de Lima, Veldenbuurt in Zuidwijk:

We begonnen met activiteiten op straat voor de kinderen. Thuis Op Straat vroeg ons of we een groepje wilden beginnen. Zo is het gegaan. Een jaar later kregen we ons eigen pand van woningcorporatie Vestia en langzaam kwamen er meer vrouwen bij. We organiseren veel activiteiten en vieren samen Sinterklaas, Kerstmis en Suikerfeest. Elke woensdagochtend ontbijten we met de hele groep. Het goede van het opbouwwerk is: je trekt aan de bel en wordt meteen geholpen.

Jacqueline Balsemhof, Carnisse:

Het opbouwwerk is laagdrempelig, je stapt er gemakkelijk op af. Ze adviseren en verwijzen. Bijvoorbeeld wanneer je vergeten bent een vergunning aan te vragen, dan helpen zij je daarbij. Alles houden zij in de gaten. Ze zorgen voor een betere wijksfeer. In de straat hadden we eens een verschrikkelijke puber die vuurwerk en sneeuw in de brievenbusSEN stopte. De opbouwwerker is erop af gegaan om met de ouders te praten. Dat heeft een klein beetje geholpen. Het opbouwwerk ondersteunt ook het Opzoomeren.

Semihha Gürbüz, Heijplaat:

Het opbouwwerk helpt kinderen en hun ouders. Mijn twee dochters zijn beiden lerares en soms kan ik hun verhalen niet aanhoren. Ze hebben moeilijke kinderen in de klas. Ik wil dat er goede kinderen in de klas zitten. Opbouwwerkers kunnen bijvoorbeeld op huisbezoek gaan om de kinderen en hun ouders te helpen. Kinderen zijn de toekomst van Nederland, dus daarmee help je alle families.

Ismail Erdumus, Pendrecht en Zuidwijk:

De een noemen we een Surinamer, de ander noemen we een Turk. Waar zijn wij eigenlijk mee bezig? Men kijkt alleen maar naar de afkomst. Geen praatjes maken, maar doén. Dat is mijn wens. Elkaar groeten om onze toekomst kleurrijk te maken. Het opbouwwerk is het lichaam tussen de burger en de overheid: ze zijn de oren, de ogen en de voeten. Het is de wekker in je leven, om je wakker te schudden. Als je geen wekker hebt, word je ook niet wakker om naar je werk te gaan.

*Na afloop verwoordt Ismail het algemene gevoel over deze bijzondere bijeenkomst.
‘Ik kreeg er kippenvel van. Het is heel waardevol de verhalen van bewoners uit andere wijken te horen. Wat mij betreft ontmoeten wij elkaar veel vaker.’*

Harry Broekman, adviseur opbouwwerk

Samenleven op Zuid: dynamiek, betrokkenheid en altijd durende opbouw

Zuid is op velerlei wijze te typeren. Je kunt dit deel van Rotterdam beschouwen als aanlegsteiger, als tijdelijke verblijfplaats of als doorgangswijk. Zuid kent frequente verhuisbewegingen, hinderlijke leegstand en illegale onderhuur. De blijvers vormen een bont geheel.

Een stad met een dynamiek als Rotterdam heeft zo'n stadsdeel nodig. Op voorwaarde dat er extra faciliteiten beschikbaar zijn op het gebied van onderwijs. Ook moet er intensieve controle zijn op misstanden, zoals maatregelen tegen de uitbuiting van huisjesmelkers en inspectie van de brandveiligheid. Naast 'meer blauw' op straat hoort in dit rijtje ook: opbouwwerk. Het opbouwwerk helpt de bestuurders de stress in de wijken te verlichten en de boel bij elkaar te houden. Ze helpt om er iets van te maken.

Betrokken nabijheid

Blijvende aanwezigheid van de wijkagent en de stadsmarinier is nodig. Mensen moeten op hen kunnen rekenen. Wat geldt voor 'blauw op straat', geldt ook voor het opbouwwerk. Maar, anders dan de wijkagent die als opdracht heeft de orde te handhaven, heeft opbouwwerk geen kort en krachtig verhaal. Dat maakt het moeilijk de urgentie van het opbouwwerk te communiceren. Hét verhaal is

er niet, maar bewoners in dit boek vertellen duidelijk hún verhaal over het opbouwwerk. Elk verhaal belicht weer een ander aspect.

De opbouwwerker is overigens niet meer de enige die werkt aan de opbouw van de samenleving.

Langzamerhand zien we steeds meer collega's van de opbouwwerker in de wijken: participatiebegeleiders van wooncorporaties, communicatiemedewerkers van (deel-)gemeenten, bewonersadviseur specifieke woonvormen, pastoraal workers, medewerkers wijkveiligheid, kwartiermakers GGZ en anderen. Zij kunnen alle optreden als 'bewonersondersteuner'.

Echter, welzijnswerkinstellingen, waaronder opbouwwerkinstellingen, brengen eigen waarden in en hanteren eigen criteria voor het proces en haar resultaat. Die eigen dimensie zou je kunnen noemen: de agogische inslag. Opbouwwerk brengt, in samenwerking met betrokkenen, een proces op gang. Ze doet dat methodisch en resultaatgericht. Ze werkt aan een betere samenleving.

De opbouwwerker opereert met pretenties, maar vertegenwoordigt niet een instantie of belangengroep. Alles wat hij nodig heeft voor zijn werk betreft hij via coalities. Zijn methoden en technieken vormen de basis. Hij is voortdurend op zoek naar het verwerven van draagvlak.

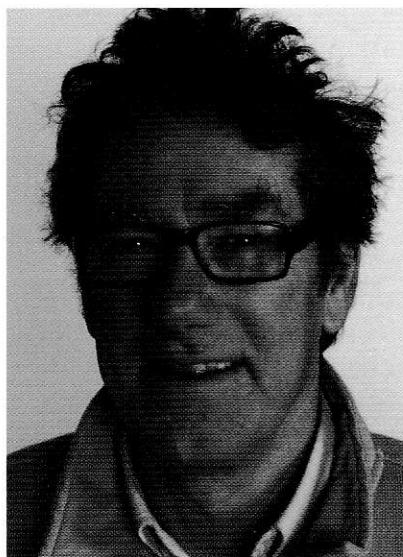
Unieke meerwaarden

Deze professional moet het hebben van vertrouwen ontwikkelen en kansen aangrijpen die anderen niet zien. Opbouwwerk - als instrument voor samenlevingsopbouw - voegt unieke meerwaarden toe aan processen van sociaal beheer en stedelijke vernieuwing. Ik noem een drietal onvervangbare en door anderen niet te imiteren kwaliteiten van het opbouwwerk:

1. *Opbouwwerk is aanvullend op maatregelen als de mosquito's, straatverboden en strafkortingen.*
De opbouwwerker richt zich op win-win situaties, op gemeenschappelijke oplossingen. Hij is eigenlijk een verbazingwekkend goedkope, veelzijdige 'troubleshooter'. Bruggen bouwend, achterstanden bestrijdend, bemiddelend, activerend.
2. *Opbouwwerk draagt eraan bij uitsluiting van mensen te voorkomen.*
De opbouwwerker helpt mensen zich te organiseren, zodat deze hun belang kunnen verdedigen en zich kunnen ontwikkelen. Hij probeert hen door de bureaucratie te looszen.
3. *De opbouwwerker is macro gericht.*
Hij denkt in grote aantallen en werkt vooral met groepen. Hij richt zich niet op het individu, maar op de straat of op de buurt of op een bepaalde groep, zoals jongeren, vrouwen of ouderen.

Samenlevingsopbouw kan op vele manieren. Elk transitiegebied, elke stedelijke ontwikkelingspretentie, vereist veelzijdig opgeleid personeel dat laagdrempelig opereert, vertrouwen bij de burger oproept en langdurig beschikbaar is. Wat voor Uruzgan geldt, gaat ook op in Charlois: burgers moeten initiatief kunnen tonen. De opbrengst van repressie vervliegt snel als preventie en maatschappelijke opbouw uitblijven. Opbouwwerkers zijn in die context nuttig en noodzakelijk; zij horen in die stedelijke veranderings- en beheerbrigade opgenomen te zijn.

Het weghalen van opbouwwerk in zo'n permanent turbulent gebied is schieten in de eigen voet.

Colofon

Tekst	Hester Stafleu
Fotografie	Boet Lijnis Huffenreuter
Vormgeving	Sara Klaverdijk
Woord Vooraf	Bram Peper
Samenleven op Zuid	Harry Broekman
Gespreksleidster Dialoog	Annemieke Smit
Foto's Dialoog	Paul Steinmann
Druk	Boek- en Offsetdrukkerij Brinkman
Uitgegeven door	Team Opbouwwerk in Charlois, Charlois' Welzijn
Uitvoering	Paul Steinmann en Rieks Westrik
Contact	paul.steinmann@stcw.nl of rieks.westrik@stcw.nl